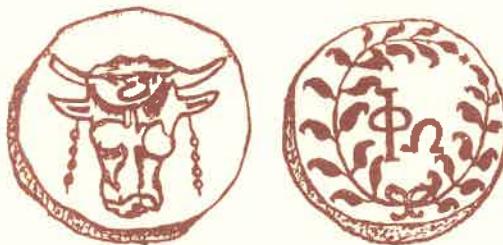

Σταγεία Φωκικῶν Μελετῶν

ΣΑΛΙΔΕΣ
ΠΤΗΦΩΚΙΔΑ

Χαλκοῦν Φωκέων 357 - 346 π.Χ.

Άμφισσα

1999

ΤΙΤΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ.....: ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ
 'Εκδίδεται κάθε τρίμηνο
 Τεύχος: 91 Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1999

ΙΔΡΥΤΗΣ.....: { Έταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν
ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ.....: { Πανουργιά 1, Άμφισσα, Τ.Τ. 331 00
ΕΚΔΟΤΗΣ.....: { Τηλέφωνο: (0265) 28102

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ.....: { Νικόλαος Δ. Καστανᾶς
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΔΗΣ.....: { Οδός 5/42 Σ.Ε., αρ. 1, Άμφισσα
 Τ.Τ. 331 00, Τηλ. (0265) 28139 - 28991

ΥΠΕΥΘ.ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ: Βαγγέλης Ν. Μυταρᾶς
 Καραϊσκάκη 6, Άμφισσα
 Τ.Τ. 331 00, Τηλ. (0265) 28006

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΠΡΟΠΗ..: { Γεώργιος Κουτσοκλένης, Πρόεδρος Ε.Φ.Μ.
 αιδ. Ταξ. Γκιούλος, 'Αντωνρέδρος....."
 'Ηλίας Δημητρέλος, Γραμματέας....."
 Γεώργιος Καρατίνδρος, Ταμίας....."
 Φανή Φουσέκη, Έφορος....."
 Μαρία Τριάντη, Μέλος Δ.Σ. ...."
 'Αθαν. Δημόπουλος " " "

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εύαισθησίες.....	σελ.	1/3781
Τρεῖς κι ό κούκκος τοῦ Γ. 'Ηλιόπουλου	"	3/3783
ΦΘΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ, α. 'Ο Κυνηγός	"	11/3791
6. 'Ο Ράφτης	"	16/3796
γ. Ψυχογιούς - 'Υπηρέτρια.....	"	17/3797
δ. 'Ο Τσοπάνης, τοῦ Γ. Ν. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ	"	18/3798
'Η μάχη τῆς 'Άμπλισινης 14 Ιουλίου 1824, τοῦ Γ. Ν. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ	"	23/3803
Μῦθοι - Θρύλοι - Παραδόσεις, του 'Ιχνηλάτη	"	33/3813
α. Κωδωνοποιεῖον ό Λίστ	"	47/3827
β. Στόν 'Αη - Γιαννάκη, τῆς Ρούλας Λιάσκου	"	48/3828
Τό κατέβασμα τῶν κοποδιδῶν, τοῦ Γιάννη 'Α. Σαντάρη	"	49/3829
ΣΤΟΡΙΟΥΑΣΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ Βάριανη (α), τοῦ ΓΕΝΙΚΟΣ	"	55/3835
'Επιστολές πού λάθαμε	"	59/3839
Κριτική βιθλίου	"	61/3841
Νέα τῆς 'Έταιρείας.....	"	63/3843

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ

Τό Μοναστήρι μας, ὁ Προφήτης Ἡλίας, εἶχε φέτος τήν πιό μεγάλη του στιγμή, γιατί γιά πρώτη φορά τό ἐλάμπρυνε μέ τήν παρουσία του ὁ Πρωκαθήμενος τῆς ἐκκλησίας μας, ὁ Μακαριώτατος κ.κ. Χριστόδουλος, τόν ὅποιο συνόδευαν ἄλλοι πέντε (5) Ἀρχιερεῖς.

“Ολα ἦταν θαυμάσια, ὅλα λαμπρά, πανηγυρικά καὶ κατανυκτικά.

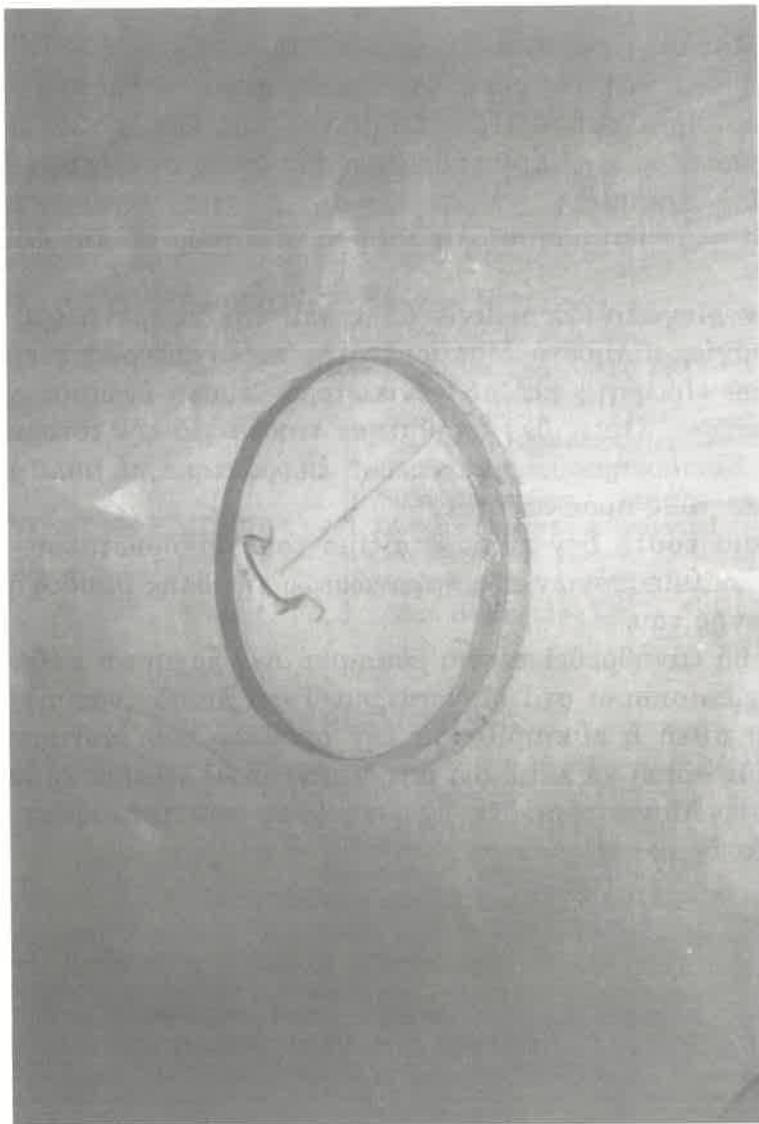
Στόν Μεγάλο Ἐσοπεινό, ἀλλά καὶ τήν ἑπομένη στή Θεία Λειτουργία, μίλησε ὁ Μακαριώτατος καὶ ἀναφέρθηκε εἰς τόν βίον τοῦ Προφήτη καὶ σέ γενικώτερα θέματα ἐνώπιον χιλιάδων πιστῶν. “Ομως δέν ἀκούστηκε τίποτα γιά τήν ιστορικότητα τοῦ Μοναστηρίου, γεγονός πού ἐκφράστηκε μέ πολύ παράπονο ἀπ’ τούς προσκυνητάς.

Βέβαια τοῦτο δέν εἶναι φταιξίμο τοῦ Μακαριωτάτου, ἀλλά εἶναι τῶν ὑπευθύνων τῆς ὁργανώσεως τῆς ὅλης ὑποδοχῆς καὶ παραμονῆς του.

Δέν θά ξαναθρεθεὶ τέτοια εὔκαιρία. Δέν ἔρχονται κάθε μέρα οἱ Ἀρχιεπίσκοποι στά Μοναστήρια. Γιατί λοιπόν νά μήν ἀξιοποιηθεὶ αὐτῇ ἡ εὔκαιρία γιά τήν προθολή τοῦ Μοναστηρίου μας; Μᾶς ἀρκεῖ νά λέμε ὅτι μᾶς φταῖνε οἱ ἄλλοι πού τό ιστορικό τοῦτο Μοναστήρι δέν ἔχει τή θέση πού τοῦ ἀξίζει μέσα στήν Ἰστορία;

Γ.Ν.Κ.

ΑΠΟ ΤΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΑΣ

·ΑΠ· τό Α.Μ.Φ.
Μάιος 1998

Τρεῖς κι ό κοῦκκος

τοῦ Γ. Ἡλιόπουλου

Στήν ἄκρη τοῦ μικροῦ τριγωνικοῦ κήπου, πού ξαπλώνεται καταπράσινος, δεντροφύτευτος κι ἀνθοστόλιστος, πίσω ἀπ' τό ψηλό συρματόπλεγμα τοῦ φράχτη, τό κρυμμένο μέσα στό σφιχταγκάλιασμα, στό πυκνό πλέγμα, πού ἀνάμεσά του μέ τά πλοκάμια του ὑφανε τό ἀγιόκλημα, μέ κείνη τή διαρκή καὶ ὀργιώδη θλαστική του δύναμη, τήν τεχνίτρα ὑφάντρα καί στόλισε μέ τ' ἀπειρα μεθυστικά, ἀσπροκίτρινα λεπτοχωνάκια τῶν ἀνθιῶν του,

κρυμμένο κι ἀόρατο κατεβαίνει τό νερό, ἀσταμάτητο κεφαλαύλακο, ξέχειλη, ἀφρισμένη, τρεχάτη δροσιά, ὄρμητικός ποταμός καί ρεῦμα, ἀλλοῦ γουργουριστό κι ἀλλοῦ κελαρύζοντας, παντοῦ πολυκέλαδο, φανερώνοντας καί δείχνοντας ὄρμή καί γρήγορη **κίνηση**, διαρκή ροή καί δινοχτύπημα πάνω στίς τσιμεντένιες πλευρές τ' αὐλακιοῦ, πού τό καθοδηγεῖ τιθασευμένο, δαμασμένο, στέλνοντας ὀλόγυρα ἡχητικό ἄκουσμα εὔχαριστο, δροσερό, πολύφωνο κάλεσμα γιά νεροπαίγνιδα, νυχτερινά ποτίσματα, ἀνέβασμα τῆς πλατανόσκεπης ρεματιᾶς, ώς τίς μεγάλες πηγές, ψυχικό ξαλάφρωμα, τραγούδι τοῦ βουνοῦ καί τοῦ λόγγου, ταξίδεμα τοῦ νοῦ στῆς φαντασίας τά μαγικά κανάλια...

Στίς φυλλωσιές ἀνάμεσα, μισοκρυμμένος στά χαμηλά κλωνάρια τοῦ πλατανιοῦ, πού κατέβαιναν, ώς τόν ἀφρό τοῦ νεροῦ γιά δροσερά παιγνίδια, μέ τό κάλεσμα τῆς λιγόπνοης αὔρας, προσεκτικό καί σκεπτικό ἀφόγκρασμα τῶν εἰδήσεων, τῶν μηνυμάτων, τῶν τραγουδιῶν του,

ἀπό ὅρα ταξίδευε μισοξαπλωμένος στά χορτάρια κι ἀκουμπισμένο ἔχοντας τό κορμί στό χοντρό κορμό τοῦ πλατανιοῦ, ὁ μπάρμπα-Κώστας, ξεμεσημεριάζοντας, ὅπως τό συνήθιζε, πάντα στό ἴδιο μέρος, στό γιατάκι τοῦ Καλοκαιριοῦ.

-Σά νουρίς τού πήρεις φέτους! Φώναζε στό γέροντα, πλησιάζοντας ἀθόρυβα κι ἀργοπάτητα, ἡ Λέν', τό Μερομήν', ἡ

γνωστή πρακτική μετεωρολόγος τοῦ μικροῦ χωριοῦ, πού θάσταγε θυμητικό, μελετοῦσε μέ προσοχή τά Μερομήνια, πάντα μέ τό παλιό ἡμερολόγιο κι ἔδινε δελτίο καιροῦ ὅλο τό χρόνο, εἴτε τῆς τό ζητοῦσαν, εἴτε ὅχι.

-Σά ν' ἀπόστασα, σά νά κάψωσα, μωρή Λέν', ἀνταπάντησε ὁ γέροντας.

-Γειά'ς κι ἀπού σμά!

-Γειά'ς κι σένα!

-Ταχιά, μεθεύριγου, εἰν' τ' ἄη-Κουσταντίν'. Θά πάει ού παπάς κι ἀπάν' στούν ἄη-Κουσταντίνου;

-Θά πάει.

-Κι ἂν βρέξ;

-Τού λέν' τά Μερουμήνια;

-Δέν τρᾶς; Ἡ πουλλή κάψα θά φέρ' βρουχή. Σκώθκαν σύγγνεφα ἀπού γυρθουσιά...

-Θά πάμι στούν ἄγιου. Δέ θά κάρ' κι κατακλυσμό...

-Ταχιά τού βράδ'. Θά σφέρου τ' λειτουργιά κι τ' ἀνάμμα κι τοῦ λάδ'. Ισεῖς θά πάτι χαμούπρουί, ν' ἀνάψτι κι τά καντήλια...

-Νά τά φέρ' ζ...

'Ο μπάρμπα-Κώστας, ὁ Ψαρρῆς, ἀσπρομάλλης ἀπ' τά νειάτα του, ἦταν ὁ ἀκούραστος ἐκκλησιαστικός ἐπίτροπος, πού γιά πολλά-πολλά χρόνια φρόντιζε τή μικρή ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ καί τό ἐξωκκλήσι τοῦ ἄγιου Κωνσταντίνου, καθαρίζοντας τ' ἄγριόχορτα στό προαύλιο, ἀσθετώνοντας κι εὐτρεπίζοντας τό ἐρημικό ξωκκλήσι, πάνοντας τίς σταλάγρες τῆς σκεπῆς, λειτουργῶντας το μ' ἀγάπη κι εὐλάθεια κι ἀγνή θρησκευτική ἔξαρση, συνέχεια κι ἀδιάκοπα μισό αἰώνα τώρα.

Κάθε χρόνο, στή μνήμη τοῦ 'Αγίου, ξημερωνόταν στό βουνό, μεταφέρνοντας μέ τό μουλάρι, τή δύστροπη Ντρένια, πού μόνο αὐτός ἀπ' τούς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ ἤξερε, νά τιθασεύει, ὅλα τ' ἀπαραίτητα γιά τή θεία λειτουργία, εὐτρεπίζοντας κι ἑτοιμάζοντας τό χῶρο, μέσα κι ἔξω τοῦ καθολικοῦ, νά δεχτεῖ τό ἐκκλησίασμα...

'Εφέτος, ξημερώνοντας τ' ἄγιου Κωνσταντίνου, στίς εἴκοσι μία τοῦ Μαγιοῦ, μέ τή γλυκειά αὐγούλα μόλις νά χαμογελάσι ροδοκοκκινίζοντας, τόν Αὔγερινό νά φωτολάμπει γαλαζόχρω-

μος καὶ τ' ἀηδόνια νά τό λένε, παραβγαίνοντας σέ τόνους καὶ ἡμιτόνια ηὔξημένα καὶ ἐλαττωμένα, μονωδίες, διωδίες καὶ πολυφωνίες κι ἐνορχηστρώσεις κάτω ἀπ' τίς ὁδηγίες καὶ τῇ διεύθυνση τοῦ κότουφα,

θρέθηκαν, ν' ἀνεβαίνουν τό θουνό, πρός τό μικρό ἔξωκκλήσι τ' ἀγίου Κωνσταντίνου καὶ τῆς ἀγίας Ἐλένης, τό μοναδικό σ' ὅλη τή γύρω περιοχή, ὁ Θανάσης ὁ ψάλτης προπορευόμενος, ὁ νεαρός παπα-Δημήτρης κι ὁ ἐπίτροπος, ὁ μπάρμπα-Κώστας, τραβῶντας μέ τό χαλινάρι τή Ντρένια, τήν κατάφορτη μέ τά ἀναγκαῖα συγύρια:

Πανωσάμαρα τό δισάκι, κρεμασμένο ἀπ' τῶνα πλευρό κι ἀπό τāλλο, νάχει στόν ἔνα του σάκο τά πρόσφορα καὶ τίς προσφορές, λειτουργίες καλοζυμωμένες και πατημένες προσεκτικά μέ τό βλόγερο, σακουλάκια μέ σπόρους σιταριοῦ, μπουκαλάκια μέ κρασί και λάδι και στόν ἄλλο,

τά Ἱερά σκεύη τυλιγμένα μέ καθαρό τραπεζομάντηλο, τό Ἱερό Εὐαγγέλιο, τυλιγμένο κι αύτό μέ καθαρό ύφασμα, τά Ἱερά βιβλία, πού ἐπέλεξε ἀποθραδίς ὁ Θανάσης ὁ ψάλτης, τ' ἀπαραίτητα γιά τή θεία λειτουργία, τό Πεντηκοστάρι, τό Μηναῖο τοῦ Μαγιοῦ, τό Ἑγκόλπιο τοῦ Ἀναγνώστη, τόν Ἀπόστολο, τό Ψαλτήρι, τά Δίπτυχα.

Σ' ἄλλο σακούλι, ὑφασμένο στόν ἀργαλειό πρίν ἀπό χρόνια και κρεμασμένο στά μπροστάρια τοῦ σαμαριοῦ, γιά καλό και ἰσορροπημένο φόρτωμα σ' ἀνηφορική πορεία, μεταφέρουν κεριά διαφόρων μεγεθῶν, περιτυλιγμένα σέ στρατόχαρτα, τό λιβανιστερό, τό μοσχολίθανο, τά καρβουνάκια, τό ζέον, δυό πλαστικές μπουκάλες μέ καθαρό νερό, σπίρτα, καντηλήθρες και λουσίνια, τό δίσκο γιά τ' ἀντίδωρο, ἀλουμινόχαρτο γιά νά τυλιχτοῦν οἱ ὑψώσεις, πού θά δωθοῦν ἰδιαίτερα σ' ὅσους ἔχουν τήν ὄνομαστική τους ἑօρτή - Κωνσταντίνος ἡ Ἐλένη - μικρό πανέρι, πού θά χρησίμευε γιά δίσκος.

Ἐνα ἀκόμα σακούλι, κρεμασμένο ἀπ' τήν ἄλλη πλευρά τοῦ σαμαριοῦ, γιά ἰσορροπημένο και σύμμετρο φόρτωμα βαρῶν και καλή πορεία, καλοδεμένο, γιά ν' ἀποφεύγεται τό λίκνισμα, ὁ θόρυβος κι ὁ ἐνδεχόμενος φόβος και τό σκριμίδημα τῆς Ντρένιας, πού ἥταν ἵκανή, μέσα σέ δευτερόλεπτα, ἃν ξέφευγε ἀπ' τό γερό κράτημα τοῦ μπάρμπα-Κώστα, μέ τά τρεχάματα,

τούς πήδους, τά τινάγματα τῆς ράχης καί τίς ἐναέριες κλοτοίες, - πολλές φορές, λέει, ἐρεθισμένη, πήγαινε τά πίσω πόδια ἀργαλειό - νά σπείρει, δτι μετέφερε στή ράχη της, στά γύρω χωράφια, στά ρύκια καί στά σχοῖνα,

ἔνας ἄδειος λαδοντενεκές μέ βίδα κι ὅλα σκεπασμένα μέ καθαρή κι ὅμορφη καραμελωτή...

‘Η ἀνηφορική πορεία, μέσα στό χρόνο τῶν τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας, τούς ἔφερε στόν αὐχένα μεγάλου, στρογγυλοῦ, ἀποψιλωμένου, δύχυροῦ λόφου, πού, κατά τὴν παράδοση, τόν καιρό τοῦ Εἴκοσι ἔνα “ὅ Καραϊσκάκης μαχόμενος τούς Τούρκους ἔστυψε τό πουκάμισό του καί κίνησε τό αἷμα”,

ἀγνάντια στό ἐκκλησάκι τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου, πούστεκε κι αὐτό, ποιός ξέρει ἀπό πότε, στό δικό του λόφο, τό στρογγυλό σάν αὐγό, θιγλάτορας σωστός κι ἀπόλυτος κυριαρχος τοῦ δρόμου, τῆς δημοσιᾶς, πού ὀδηγεῖ ἀπ’ τῇ θάλασσα καί τόν κάρπο πάνω στά ψηλά βουνά καί τήν ἐνδοχώρα τους.

‘Ανάμεσα στά πεῦκα καί τίς ἀκακίες, τίς μοσχομυρωδάτες, ξεχώριζε ἡ κόκκινη σκεπή του καί πίσω του, στό βαθύ φόντο, τό βουνό, τό δρός, τό ψηλό Τρίκορφο, μέ τό γλαυκό οὔρανό στεφάνι του.

‘Ανέβηκαν τό λόφο τοῦ ‘Αγίου, ἔφτασαν, μπροστά στό Ἱερό ἐκκλησάκι, ξεφόρτωσαν, ἔδεσαν τή Ντρένια σ’ ἀπόμακρο δεντρί, μακρόσχοινα, γιά νά φτάνει ἄφθονο χορτάρι, ἀνοιξαν τήν πόρτα, μπῆκαν στό καθολικό κάνοντας τό σταυρό τους κι ἀρχισαν μέ γρήγορες κινήσεις,

ὁ παπα-Δημήτρης, νά στρώνει μέ καθαρά καλύμματα τήν ‘Αγία Τράπεζα καί τήν Πρόθεση, τοποθετεῖντας στή θέση τους τά Ἱερά σκεύη,

ὁ ψάλτης, ὁ Θανάσης, νά τοποθετεῖ μέ τάξη στό μικρό ἀναλόγιο τά Ἱερά βιβλία,

ὁ μπάρμπα-Κώστας, ν’ ἀνάθει τά καντήλια καί νά ἐτοιμάζει τό παγκάρι συμπληρώνοντας ἔτσι τίς προετοιμασίες τοῦ ἔξωκλησιοῦ, πού ἀρχισε πρίν ἀπό μέρες ἡ Λένη, τό Μερομήνη, κόβοντας τ’ ἀγριόχορτα τῆς εἰσόδου, γρεμίζοντας τ’ ἀϋφαντοπάνια καί σαρώνοντας καλά ὅλο τό ναό...

Τεράστιος λαμπερός δίσκος, ἀστραφτερός καί δυσκολοκοίταχτος πρόβαλλε ὁ κοσμοθρέφτης ἥλιος, πάνω ἀπ’ τό

Τριγωνομετρικό τοῦ βουνοῦ, τοῦ Τρίκορφου, πλημμυρίζοντας
ὅλα μέ φῶς Ἰλαρό.

Ο μπάρμπα-Κώστας εἶχε βάλει τά κεριά κατά σειρά μεγέθους πάνω στό τραπέζι-παγκάρι καὶ δίπλα τους τὸν πανερένιο δίσκο, νά δέχεται τό ἀντίτιμό τους καὶ κάθε ἄλλη οἰκονομική ἐνίσχυση γιά τή συντήρηση τοῦ ναοῦ.

Εἶχε ἀνάψει τά καντήλια, πού τώρα σκορποῦσαν τ' ἀπαλό, τό πρᾶο φῶς τοῦ λαδιοῦ, εἶχε ἀνάψει λαμπάδες στά κατασκευασμένα ἀπ' τὸν Κατσιάνο, τὸν πελεκάνο, κατά τίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα, μανουσάλια μέ τὸν ξύλινο σκελετό καὶ τό τοίγκινο ἐπιστέγασμα μέ τίς θῆκες τῶν κεριῶν, τό δουλεμένο στό ἐργαστήρι τοῦ Φαναρᾶ, στό Εύπαλιο, εἶχε τοποθετήσει τά λιγοστά καθίσματα συντεταγμένα κατά τριάδες καὶ καθόταν τώρα κι αὐτός στήν ἐπίσημη θέση τοῦ ἐπίτροπου, πίσω ἀπ' τό παγκάρι.

Ο Ψάλτης, ὁ Θανάσης, ἀπό ὅρα ψιθύριζε τήν Παννυχίδα. Εἶχε περάσει "σκαλοτσάπ" τὸν Ἐξάψαλμο καὶ γλυκόψελνε τώρα τό "Θεός Κύριος".

Ο παπα-Δημήτρης, εἶχε πλύνει τά χέρια του κι ἔτοιμάσει τήν προσκομιδή, ἀφοῦ ἔψαλε τά προκαταρκτικά, προσκύνησε σταυρωτά τίς ἄγιες εἰκόνες τοῦ Τέμπλου ἀπαγγέλοντας μέ χαμηλή φωνή τά ἀρμόζοντα τροπάρια, ἐνδύθηκε τά Ἱερά του ἄμφια κι ἔτοιμασε τά τίμια δῶρα, χύνοντας μέσα στό Ποτήριο μαζί τό Νάρα καὶ τό "Υδωρ καὶ τοποθετῶντας στό Δισκάριο μερίδες παρρένες ἀπ' τίς προσφορές, πρός τιμήν τῆς Θεοτόκου, τῶν ἐννέα ἀγγελικῶν Ταγμάτων, τῶν ζώντων καὶ κεκοιμημένων, τῶν ἑορταζόντων καὶ ἑορταζουσῶν κι ὅλ' αὐτά σκεπάζοντάς τα μέ τὸν Ἀστερίσκο καὶ τά εἰδικά καλύματα καὶ τόν Αέρα.

Ύστερα, ἀφοῦ πῆρε τό θυμιατό, ἔρριξε στ' ἀναρρένα καρβουνάκια μοσχολίθανο καὶ θυμιάτισε τά τίμια δῶρα σιγοψιθυρίζοντας εὐχές καὶ ἐπικλήσεις καὶ ἐπωδές, ἄρχισε τήν ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου καὶ τήν ὥρα πού ὁ Ψάλτης, ὁ Θανάσης, ἔτρεχε τόν Ἐξάψαλμο, διάθαζε τίς εἰδικές εὐχές:

"Ἐύχαριστοῦμεν σοι Κύριε..., Ἐκ νυκτός ὁρθρίζει τό πνεῦμα μου..., Δίδαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός..., Δέσποτα ὁ Θεός..., Ἀγαθῶν θησαυρέ..., Εύχαριστοῦμεν σοι Κύριε..., Ὁ Θεός καὶ

Πατήρ..., Κύριε, δ Θεός ἡμῶν..., Λάμψον, Δέσποτα φιλάνθρωπε..., 'Ο τὴν διὰ μετανοίας ἄφεσιν τοῖς ἀνθρώποις..., δ οἰνούρας καὶ λογικάς ὑποστησάμενος δυνάμεις..., Αἶνοῦμεν, ὑμνοῦμεν, εὐλογοῦμεν καὶ εὐχαριστοῦμεν σοι...', δώδεκα στό σύνολό τους, χωρίς παραλήψεις καὶ πηδήγματα φράσεων...

'Ως μιά ὥρα εἶχαν οἱ τρεῖς τους στό ἔξωκκλησι τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου. 'Ο παπα-Δημήτρης εἶχε ἐκφωνήσει ἐκείνη τῇ στιγμῇ τό "'Ο, τι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις...' καὶ δ Θανάσης, δ ψάλτης, ἔψελνε τώρα τ' Ἀπολυτήκιο τοῦ Ἀγίου: "Τοῦ Σταυροῦ σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ θεασάμενος...",

ὅταν ξαφνικά, ἀπό τό ὑψος τῆς κοντινῆς ἀκακίας ἔστειλε μέσα στό ναό, ἀπ' τὴν ὄρθανοιχτὴ πόρτα, τό χαρμόσυνο κελάδημά του ἔνας Κούκκος: "Κούκκου, Κούκκου, Κούκκου!..."

'Ο μπάρμπα-Κώστας πρόβαλλε στήν πόρτα τό ψαρρί του κεφάλι, μέ προφύλαξη, γιά νά δεῖ τό πουλί τ' ἀποδημητικό, τό ταξιδιάρικο.

'Ο παπα-Δημήτρης, πού ἔτοιμαζόταν γιά τή Μικρή Συναπτή: "Ετι, καὶ ἔτι τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον...", ἀφῇσε βιαστικά πάνω στήν Ἀγία Τράπεζα τό μικρό ιερατικό του ἐγκόλπιο κι ἀπ' τὴν Ὡραία Πύλη προβάλλοντας, πρόσταξε τόν ψάλτη μέ σιγανή φωνή: -Παράτα το, νά ἴδοῦμε τόν Κούκκο...!"

"Υστερα γοργοπατῶντας πρόβαλλε ἀπό τήν πόρτα τῆς εἰσόδου καὶ προσανατολίστηκε πρός τή φωνή, πούθγαινε μέσ' ἀπ' τά φυλλώματα τῆς ἀκακίας.

Πίσω ἀπ' τόν ὅμο τοῦ παπᾶ, ὕψωσε τό κεφάλι του κι δ ψάλτης, δ Θανάσης.

Τό πουλί κελαηδοῦσε χαρούμενο, τονίζοντας περισσότερο τήν πρώτη συλλαβή τῆς λαλιᾶς του: Κούκου! Κούκκου! Κούκκου! Κου-κο-κόξ! Κούκκου! Κούκκου! Κούκκου!..."

Ποῦ εἶναι; Ρώτησε χαμηλόφωνα δ παπα-Δημήτρης, γεμάτος περιέργεια γιά τό φτερωτό, ἀπρόσμενο ψάλτη τῆς ἀκακίας.

'Ο ἐπίτροπος ἔδειξε μέ τό χέρι του ἔνα κλωνάρι.

-Νά, ἔκει! ψιθύρισε.

Κι δ Θανάσης δ ψάλτης, πίσω ἀπ' τόν ὅμο τοῦ παπᾶ:

"Τ' ἄτιμο! Τό λέει καθαρά! Θάχουμε καλοκαιρία..."

Στό μεταξύ τό πουλί δοκίμασε ξανά τό τραγούδι του, μά δέν τό όλοκλήρωσε. Είπε μόνο τό μισό στίχο. "Ενα Κούκκου! καί πέταξε τρομαγμένο..."

"Η ἀπρόσιμη, μά ώραία κι εὐχάριστη διακοπή κράτησε
ἔνα-δυό λεπτά.

"Ο φάλτης ξαναγυρίζοντας στό ψαλτήρι του συνέχισε τ'
"Απολυτήκιο" ... καί ώς ό Παῦλος τήν κλίσιν ούκ εξ ἀνθρώπων
δεξάμενος..."

Κι ό παπάς: Μέγας είσαι Κύριε καί θαυμαστά τά ἔργα Σου!
Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον!..."

- "Ετι καί ἔτι, παπά!, τοῦ ὑπενθύμησε ό Θανάσης. Κι ό παπ-
Δημήτρης:

-Ναί, Θανάση μ', "Έτι, καί ἔτι, ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου
δεηθῶμεν..."

Χωρατά ἀκούστηκαν ἀπ' ἔξω. Γυναικεία φωνή ἔλεγε στόν
μπάρμπα-Κώστα, στόν ἐπίτροπο, πού ἔστεκε ἀκόμα στήν
πόρτα:

- "Ai! Τού κάμταν", σάν τ' παροιμία, π' λείτει: "Οι τρεῖς κι
ού Κούκκους!"...

"Ήταν ἡ Λέν", τού Μηρουμήν", ἡ πρώτη στά πανηγύρια τῆς
περιοχῆς καί πανταχοῦ παροῦσα. Μέ τόν ἔρχομό της τρόμαξε
τό πουλί, πού πέταξε μακριά, καί είδε τή σκηνή ἀνάμεσα ἀπ'
τά φυλλώματα τῶν πεύκων...

Τέλειωσε καί ἡ θεία λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου. Πήρε τό
ἐκκλησίασμα ἀντίδωρο καί κορμάτια ἄρτου. Ξεκίνησε ἡ
μακρόσυρτη, πολύχρωμη καί εὐχάριστα πολύθουη πομπή τῆς
ἐπιστροφῆς.

Οι ἀνθρώποι τῆς ἐκκλησίας, παπάς, φάλτης, ἐπίτροπος μέ
τό ὑποζύγιο, φάνηκαν τελευταῖοι, νά κατεβαίνουν τό λόφο.

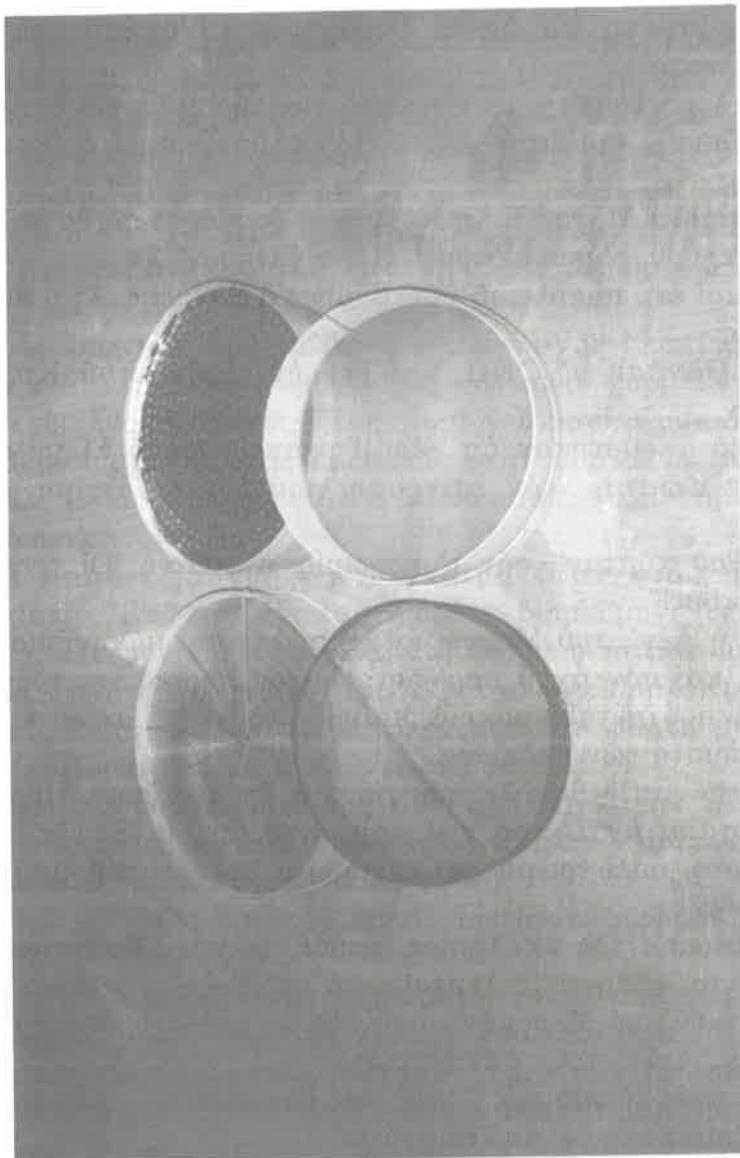
Καί ἡ Λέν", τό Μερομήν", πού ὅλα τά πρόσεχε, δέν κρατή-
θηκε, τό φώναιξε στούς πανηγυριστές:

-Καλά τούς τόειπα γώ! "Τρεῖς κι ό Κούκκος"!

Κι ό Κούκκος μέσ' ἀπ' τά πεῦκα:

-"Κού-κο-κο-κόξ! Κούκου! Κούκκου! Κούκκου!

ΑΠΟ ΤΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΑΣ

· Απ' τό Δ.Μ.Φ.
Μάιος 1998

ΦΘΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ**α. Ὁ Κυνηγός**

τοῦ Γ. Ν. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ

Τό μέν εὔρημα θεῶν, Ἀπόλλωνος
καὶ Ἀρτέμιδος, ἄγραι καὶ κύνες,

(Ξενοφῶντος *ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ 1,1*)

Είμαι βέβαιος ότι ὅταν διαβάσουν οἱ νέοι μας ότι ὁ "κυνηγός" ἦταν ἐπάγγελμα πού χάθηκε, ἀν δέν ... γελάσουν, ὅπωσδήποτε θά ἀπορήσουν.

Καί ὅμως ἦταν ἔνα ἐπάγγελμα τό ὅποιο χάθηκε, γιατί ἄλλαξαν τελείως οἱ συνθῆκες οἱ ὅποιες τό ἔκαναν κάποτε προσοδοφόρο.

Ἄπ' τά πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τήν παρουσία του τό κυνήγι. Τό πρῶτο δηλαδή ἐπάγγελμα τοῦ ἀνθρώπου ἦταν τό κυνήγι καὶ ἀκολούθησε τό ψάρεμα καὶ ἀργότερα ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς.

Γι' αὐτό οἱ Ἑλληνες φρόντισαν ὅταν ἔφτιαχναν τούς θεούς τους νά ἀφιερώσουν, τό κυνήγι σέ μιά ἀπ' τίς καλύτερες θεές τους, τήν Ἀρτεμη. Ἡ Μυθολογία μας καὶ οἱ πρώτες σελίδες τῆς Ἰστορίας μας εἶναι γεμάτες ἀπό λαμπρά ὄνόματα κυνηγῶν, ὅπως ὁ Κέφαλος, ὁ Ἀσκληπιός, ὁ Νέστορας, ὁ Ἀρφιάραος, ὁ Πηλέας, ὁ Θησέας, ὁ Παλαμίδης, ὁ Διομήδης, ὁ Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, ὁ Αἰνείας, ὁ Ἀχιλλέας καὶ τόσοι ἄλλοι. Σέ κυνήγι κάπρου εἶχε τραυματισθεῖ ὁ Ὁδυσσέας. Ψηφιδωτά μᾶς δείχνουν τόν Μ. Ἀλέξανδρο καὶ ἄλλους ἐπιφανεῖς νά κυνηγοῦν. Καί πίστευαν ότι οἱ νέοι μαζί μέ τήν ἄλλη παιδεία τους ἔπρεπε νά γίνονται καὶ κυνηγοί γιατί ἔτοι θά γινόντουσαν "εἰς τόν πόλεμον ἀγαθοί καὶ εἰς τά ἄλλα ἐξ ὧν ἀνάγκη καλῶν νοεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν" (Ξενοφῶντος *ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΑ 1,18*) κάτι μέ τό ὅποιο συμφωνεῖ ὁ Πλάτωνας (*NOMOI*) καὶ ἂς διαφωνεῖ μέ δρισμένους τρόπους κυνηγίου (παγίδες, ἐνέδρες).

Ἄλλα ἄς ἀφήσουμε τούς πρωτόγονους ἀνθρώπους καὶ τούς

ἀρχαίους προγόνους μας καὶ ἂς ἔλθουμε στὸν τελευταῖο αἰῶνα μας (κ').

Κυνηγός γινόταν κάποιος φτωχός ἀλλά ὁπωσδήποτε φιλελεύθερος ἄνθρωπος. Καὶ μέ τό κυνήγι ζοῦσε τὴν οἰκογένειά του.

“Οταν λέμε ἐδῶ κυνήγι ἐννοοῦμε κάθε θήραμα πού μποροῦσε νά προσφέρει κάτι στὸν κυνηγό, ὅπως τό κρέας του, τό δέρμα του, ἀλλά καὶ τό μέλι ἥ τό κερί του.

Κάθε κυνηγός ἔπρεπε νά διαθέτει ἕνα ἥ καὶ περιοσότερα ζαγάρια, κυνηγόσκυλα δηλαδή. Μία ”ματσακάσα” - ἐμπροσθογεμές μονόκαντο τυφέκιο - καὶ ἀργότερα τό δίκανο. Μία σειρά ἀπό λυκοσίδερα, δηλαδή δόκανα, παγίδες γιά τά ἄγρια ζῶα, ὅπως λύκους, τσακάλια, κουνάβια, ἀλεπούδες, ἀσθούς, τά ὅποια ἔστηνε σέ μέρη πού ἤξερε ἥ ύποπτευόταν ὅτι θά περάσει τό ζουλάπι καὶ ὅτι ἄλλο αὐτός πίστευε ὅτι θά τόν ἔξυπηρετοῦσε, ὅπως σύρμα ψιλό γιά τό στήσιμο τῆς θηλειᾶς” κ.λ.π.

“Ολη τήν ἡμέρα τήν περνοῦσε μέσα στό δάσος, στό βουνό καὶ ἀνάλογα μέ τήν ἐποχή καὶ τήν ὥρα κυνηγοῦσε τό ἀνάλογο θήραμα.

Γιά τό λαγό π.χ. εἶχε τέσσερις τρόπους. Ὁ πρῶτος ἦταν αὐτός πού μέ τή βοήθεια τῶν κυνηγόσκυλων εὔρισκε τό λαγό καὶ τόν κτυποῦσε. Ὁταν ὅμως ἦταν χειμώνας καὶ χιόνι τότε δέν ἔπρεπε νά είναι κοντά του τά ζαγάρια, ἀλλά αὐτός σωστός ἵχνηλάτης εὔρισκε τά χνάρια τοῦ λαγοῦ πάνω στό χιόνι καὶ τά ... ξεδίπλωνε ὅσο περίτεχνα καὶ ἀν τά εἶχε διπλώσει ὁ λαγός πρίν μονιάσει.

Τό καρτέρι ἦταν ἕνας ἄλλος τρόπος γιά νά κτυπηθεῖ ὁ λαγός. Ὁταν λέμε καρτέρι ἐννοοῦμε ἐνέδρα, τήν ὁποία ἔστηνε ὁ κυνηγός σέ κατάλληλο σημεῖο, τήν κατάλληλη νύχτα.

Καί ὁ ἄλλος τρόπος ἦταν ἡ θηλειά. Ψιλό δηλαδή σύρμα, φτιαγμένο θηλειά καὶ τοποθετημένο σέ κατάλληλο σημεῖο, ύποχρεωτικό πέρασμα καὶ ὅταν περνοῦσε ὁ λαγός ἔσφιγγε ἡ θηλειά καὶ τόν ἔπνιγε. Τήν ἄλλη μέρα πήγαινε ὁ κυνηγός καὶ τόν ἔπαιρνε ἀν εἶχε πιασθεῖ ἥ ἐπιθεωροῦσε τή θηλειά.

Ὁ τρόπος αὐτός καὶ ὁ προηγούμενος τῆς ἐνέδρας δηλαδή καὶ αὐτός μέ τίς παγίδες είναι πολύ κατακριτέος ἀπ' τόν Πλάτωνα καίτοι ἦταν θιασώτης τοῦ ἄλλου κυνηγοῦ.

Τό ίδιο καί μέ τήν ἀλεποῦ, τήν ὅποια κυνηγοῦσε μόνο τόν χειρῶνα, ἀφοῦ τό δέρμα της, μέ τό πολύ ὅμορφο τρίχωμα, τότε ἔταν κατάλληλο.

“Η ἀλεποῦ ξέρει πολύ καλά ὅτι εἶναι ἐνδεχόμενο νά πατήσει καί νά πιαστεῖ σέ δόκανο, γι' αὐτό προσέχει πολύ καί ἀποφεύγει κάθε τι πού εἶναι, πού τό θλέπει σάν ὑποπτο. Ιδιαίτερα ὅταν πλησιάζει κοτέτσι ἡ ἀμπέλι; ἐνώνει καί τά τέσσερα πόδια της γιά νά ἐλαττώσει στό 1/4 τίς πιθανότητες νά πατήσει δόκανο. “Οταν ὅμως πηδῶντας πέσει πάνω σέ δόκανο ἐπιβεβαιώνει τήν παροιμία πού λέει: ”Η πονηρή ἡ ἀλεποῦ πιάνεται καί ἀπό τά τέσσερα”.

Εἰδικό τρόπο εἶχε γιά νά κυνηγᾶ τά κουνάθια.

Τό δέρμα τοῦ κουναθιοῦ, ὅπως καί τῆς ἀλεποῦς ἔταν πανάκριβο, ἀφοῦ ἔταν θαυμάσιο γιά τήν κατασκευή πολύ ὅμορφης γούνας καί ἔνα τέτοιο ἔξασφάλιζε πολλά μεροκάματα τοῦ κάμπου, σέ ὄποιαδήποτε ἀγροτική ἐργασία.

Τό κουνάθι ἔχει τό μαλακώτερο δέρμα, ἀλλά καί τή σκληρότερη ψυχή. “Οταν πιαστεῖ στό δόκανο, μόλις συνέλθει ἀπ' τό σόκ, γυρίζει καί μέ τά δόντια του κόβει τό πιασμένο του πόδι καί ἐλευθερώνεται. Ο Κυνηγός θά ναι τυχερός ἀν προλάβει καί τό θρεπτική λίγη ὥρα μετά τό πιάσιμό του.

Τό χειρῶνα μέ τά χιόνια ἀκολουθεῖ τά χνάρια του, φθάνει στή φωληά του, ἡ ὅποια μπορεῖ νά εἶναι σέ κουφάλα δένδρου ἢ σέ σπηλιά καί κεῖ ἀφοῦ θρεπτική λίγη ώρα μετά τό πιάσιμό του πάντα, φράσσει τή μία μέ ἔνα τσουθάλι καί βάζει καπνό ἀπό τήν ἄλλη, ἀπό ἀναρριμένα κουρέλια ἡ θειάφι. Μή ἀντέχοντας τόν καπνό δρμά νά ξεφύγει ἀπ' τήν ἄλλη ἔξοδο, ἀλλά πέφτει μέσα στό τσουθάλι.

“Κουνάβι είλμαί καί μέ καπνίζεις;” λέει ὁ λαός.

Γιά νά τό θγάλει ἀπ' ἐκεῖ χρειάζεται μεγάλη προσοχή, γιατί ἀν δαγκώσει τό χέρι δέν ξανανοίγει τό στόμα του.

Λένε πώς τό κουνάθι ἔτσι ἀθώο, ἀγαθό πού εἶναι, ἀπόρησε δταν ἄκουσε τήν ἀλεποῦ νά τοῦ λέει πώς εἶναι εὔτυχημα πού πέφτει ἡ τρίχα τους τό καλοκαίρι.

-Μπά! γιά τά μαλλιά μας μᾶς κυνηγοῦν κυρά Μάρω;
καί κείνη;

-Αμ, γιατί λές σέ κυνηγοῦν; Γιά νά σέ θγάλουν

Δημογέροντα;

Τό δέρρα τοῦ ἀσθοῦ ἦταν ἐπίσης περιζήτητο, γιατί γινόταν στολίδι στίς καπιστράνες, στούς γιορντανέδες καί τά χαϊμαλιά, ἀφοῦ ἦταν ἀποτρεπτικό γιά τό κακό μάτι, τόν ἀβασκαμό. Τοῦτον τόν κυνηγοῦσαν τό καλοκαίρι κυρίως ὅταν αὐτός ἔκανε τίς ζημιές στά καλαμπόκια καί στά περιθόλια.

Τό ἀγριογούρουνο εἶχε δικό του τρόπο καί ἥθελε, συνήθως, "παγάνα", δηλαδή ὁμάδα κυνηγῶν καί ὅχι κάποιον μεμονωμένον.

Ακόμα κυνηγοῦσε καί λύκους γιά νά εἰσπράξει τήν ἐπικήρυξη ἡ τοῦ Κράτους ἡ τῶν τσοπάνηδων τῆς περιοχῆς, πού εἶναι ἔνα ἀπ' τά κυριώτερα ποιμενικά ἔθιμα. Ο Σόλωνας πρῶτος ἐπικήρυξε τούς λύκους γιά τίς πολλές ζημιές πού κάνει στά διάφορα κοπάδια ἡ μεμονωμένα ζωντανά.

Σήμερα (1998) οἱ οἰκολόγοι φέρνουν ἀπό ἄλλου λύκους, τσακάλια, κουνάθια καί φίδια, ἀκόμα γιά ... ἐμπλουτίουν, λέει, τήν πανίδα τῆς περιοχῆς. Καί μή χειρότερα.

Ἐκεῖ πού καθόταν στό δάσος παρακολουθοῦσε νά θρεῖ κάποια μέλισσα. Ἀν τήν εὗρισκε ἀρχιζε νά τήν παρακολουθεῖ μέχρις ὅτου αὐτή τόν ὀδηγήσει στό ἀγριομελίσσι της. Τό μελίσσι δέν ἔχει μόνο ἐχθρό τόν μελισσοφάγο, ὁ ὅποιος καί βοηθᾶ τόν κυνηγό νά θρεῖ τό ἀγριομελίσσι, ἐκεῖ πού τόχουν οἱ μέλισσες κρυμμένο γιά νά ἀποφύγουν τούς λεηλάτες, ὅπως τό κουνάθι καί τήν ἀλεποῦ - δέν μιλῶ γιά τήν ἀρκούδα τήν ὅποια τίποτε δέν μπορεῖ νά συγκρατήσει ἃν θρεῖ μελίσσι, γιατί δέν ἔχουμε στήν περιοχή μας.

"Οταν ἀνακαλύψει τό μελίσσοι ὁ κυνηγός ἀρχίζει ἡ κατάστρωσις τοῦ σχεδίου τρυγίσματος. Μπορεῖ νά χρειασθεῖ νά δεθεῖ μέ τριχές γιά νά κατεβεῖ στό γκρεμό ὅπου βρίσκεται τό ἀγριομελίσσι. Φέρνει μαζί του ἵσκα, ἡ ράκη καί σθουνιές ἀπό μεγάλα ζῶα, τά ὅποια, ὅταν τά ἀνάψει θά βγάλουν πυκνό καπνό, ὁ ὅποιος θά ζαλίσει τίς μέλισσες καί ἔτσι ἀνενόχλητος ἀπ' αὐτές θά τρυγήσει τό μελίσσοι.

Ο ἔξυπνος κυνηγός δέν θά τό καταστρέψει ὅλο, ἀλλά θά τοῦ ἀφήσει ποσότητα μελιοῦ καί κεριοῦ γιά νά μπορέσει αὐτό νά ξαναδημιουργηθεῖ καί ἔτσι νά ἔχει αὐτός καί δεύτερη καί περισσότερες εὐκαιρίες γιά νά τό τρυγᾶ.

Σέ καμιά περίπτωση δέν πειράζει μελίσσι πού βρίσκεται κοντά σέ μοναστήρι ή ἐξωκκλήσι, γιατί πίστευε ότι αὐτό "ἔκανε τό κερί τοῦ 'Αγίου".

Λένε πώς ὑπάρχουν καί μελίσσια "στοιχειωμένα", δηλαδή αὐτά πού φυλάει κάποιο στοιχειό καί πού αὐτό μόνο τό τρυγᾶ. 'Ε! οὔτε αὐτά πειράζει ὁ κυνηγός.

Κυνηγοῦσε λοιπόν ὁ κυνηγός μας ότι μποροῦσε νά τοῦ δώσει κάποιο ἔσοδο. Ἐπαιρνε τό κρέας ἀπό τά ἀγριογούρουνα, τά ζαρκάδια ή ἀγριόγιδα, τούς λαγούς κι ἀπ' τά διάφορα πουλιά, μικρά ή μεγάλα. Ἐπαιρνε τό μέλι καί τό κερί ἀπ' τ' ἀγριομελίσσια (ὑπῆρχαν ἀγριομελίσσια πού ἔδιναν μέχρι καί 90 κιλά μέλι καί 6-7 κιλά κερί). Ἐπαιρνε τά δέρματα ἀπό τά κουνάθια, τίς ἀλεποῦδες, τούς ἀσθούς καί τά χονδρά ζῶα.

Νά σημειώσουμε ἔδω ότι ἐλάφια δέν εῖχαμε καί τοῦτο γιατί ἔχουμε τήν παρουσία τοῦ ἄνθρωπου πολύ γρήγορα στά βουνά μας καί τά δάση μας. Λένε πώς ὅπου πατᾶ ὁ ἄνθρωπος φεύγει τό ἐλάφι. Καί δυστυχῶς είναι ἀλήθεια αὐτό πού λέει ὁ Σατωθριάνδος: "Προπορεύεται τό δάσος, ἀκολουθεῖ ὁ ἄνθρωπος καί ἔπειται ἡ ἐρήμωσις".

Τώρα οὔτε ταμπακαριά ὑπάρχουν νά κατεργάσουν τά δέρματα, οὔτε ζῶα πού θά χρειασθοῦν καπιστράνες καί χαϊμαλιά. 'Απεναντίας τώρα ὑπάρχουν οἱ οἰκολόγοι οἱ ὅποιοι θέλουν ... γοῦνες συνθετικές καί ὅχι ἀπό ζῶα.

Ἐχουμε καί σήμερα κυνηγούς, ἄλλα πού δέν ἔχουν καμμία σχέση μ' αὐτούς πού ἀναφέραμε. Οἱ σημερινοί διαθέτουν αὐτοκίνητα 4X4, αὐτόματες καραμπίνες καί ἔνα τουσβάλι γεμάτο φυοίγ για. Ἐρχονται ἀπ' τήν 'Αθήνα κάθε Σάββατο καί ἀρχίζουν ἔνα πόλεμο πρωτοφανή ἐναντίον κάποιας ... τσίχλας. Μπορεῖ νά δεχθεῖ μία καί μόνο τοίχλα 10-20 τουφεκιές καί νά γλυτώσει ἡ ἄν δέν γλυτώσει νά πέσει κάπου πό πέρα καί νά μήν ἐνδιαφερθεῖ κανείς νά τήν πάρει, γιατί τόν σημερινό κυνηγό ἐνδιαφέρει μόνο νά ἀκούει τό ... μπάμ, μπάμ, μπάμ καί νά γυρίσει στήν 'Αθήνα γιά νά πεῖ τά καθιερωμένα ψέμματα τοῦ κυνηγοῦ καί δέν τόν ἐνδιαφέρει ότι ὁ κόσμος ὅλος ξέρει ότι ..."τοῦ κυνηγοῦ τό πιάτο 10 φορές είν' ἀδειανό καί μιά φορά γεμάτο".

Γι' αὐτό τό Κράτος σήμερα θεωρεῖ τό κυνήγι ώς σπόρ.

Χορηγεῖ ἄδειες κυνηγίου στούς "οπόρτσμαν" αὐτούς καί μάλιστα ἐκτρέφει φασιανούς, δρτύκια, πέρδικες τά δοῦλα ἀφήνει κατόπιν ἐλεύθερα γιά νά βοηθήσει νά ίκανοποιήσουν τό χόμπυ τους.

6. ‘Ο Ράφτης

‘Ο ράφτης ἐδῶ δέν ἔχει καμία σχέση μέ τόν ἐμποροράφτη τῆς πόλης, δοῦλος ἀσχολεῖται καί ἀσχολεῖται, γιά λίγο ἀκόμα, μέ τό ράψιμο τοῦ κουστουμιοῦ, τοῦ ταγιέρ, τῆς καπαρτίνας ἢ τοῦ παλτοῦ κ.ἄ. Μιλᾶμε γιά τόν ράφτη πού φορτωμένος τῇ μηχανή τοῦ "ΟΛΓΑ" ἢ ἀργότερα "ΣΙΓΓΕΡ", ἔφτανε στό χωριό καί ἀνελάμβανε νά ράψει παντελόνια καί πατατοῦκες ἀπό "οκουτί", δηλαδή μάλλινο, πυκνοῦφασμένο ροῦχο, τό δοῦλο εἰχε περάσει ἀπό τό μαντάμι γιά νά πήξει ἡ ὑφανσις καί ἔτσι νά γίνει λίγο ἀδιάθροχο καί προπαντός πολύ ζεστό. Ἀκόμα νά ράψει τούς γυναικείους σάκκους καί τίς σεγκοῦνες, τίς δοῦλες καί κεντοῦσε μέ πολύ δμορφα σχέδια. ‘Υπάρχουν σήμερα μερικές σεγκοῦνες στολιομένες μέ σχέδια καί χρώματα πού σέ ἀφήνουν κατάπληκτο ἀπ’ τήν δμορφιά, τό μεράκι καί τήν καλαισθησία τοῦ ράφτη.

‘Αν ἔραβε καί τίς καπότες, τά κοντοκάπια ἢ τίς κάπες τότε λεγόταν καί "καποράφτης ἢ καποτᾶς.

‘Υπάρχουν πολλές ιστοριοῦλες καί ἀνέκδοτα πού ἔχουν σχέση μέ τούς ραφτάδες αὐτούς καί τίς νοικοκυρές πού τούς φιλοξενοῦσαν καί νά μία:

Κάποτε πήγε ὁ ράφτης στό χωριό καί φιλοξενήθηκε στό σπίτι ἐνός φίλου του τοοπάνη. Γιά νά εὐχαριστήσει τό φίλο του ἔβαλε στήν κατσαρόλα κρέας - δέν μάθαμε ἂν ἦταν κλερμένο. ‘Ο ράφτης ἔκοβε καί ἔραβε. ‘Η νοικοκυρά μπαινόθγαινε στήν κάμαρα, τή μοναδική ἐξ ἄλλου, ἔκανε τίς δουλειές της καί μόλις ἀρχισε νά ... τσιμπιέται τό κρέας στό μπακράτοι ἔπαιρνε καί ἀπό ἔνα μεζέ, ἔτσι γιά νά βεβαιωθεῖ γιά τήν πορεία τοῦ βρασίματος.

Πρῶτος, δεύτερος, τρίτος μεζές ἔφυγε ἀπ’ τόν τέντζερη, ὅπότε ὁ ράφτης γιά νά προλάβει νά φάει κι αὐτός κανένα μεζέ,

ἀλλά προπαντός γιά τό γοῦστο, μόλις θγῆκε ἡ νοικοκυρά πῆρε μιά κλωστή χονδρή καί μέ μιά βελόνα τήν πέρασε μέοα ἀπ' τούς μεζέδες πού εἶχαν ἀπομείνει στό μπακράτσι, ὅπως οἱ χάνδρες στό κομπολόϊ.

Σέ λίγο ξαναμπήκε ἡ νοικοκυρά καί κατά τή συνήθειά της τράβηξε κατ' εύθειαν νά ... δοκιμάσει τό κρέας. Κάρφωσε ἔνα μεζέ, ἀλλά αὐτός κουβαλοῦσε κοντά του καί ὅλους τούς ἄλλους ἔναν-ἔναν.

-Μπά! τί σίναι τοῦτο; λέει ἀπορῶντας καί ὁ ράφτης.

-Σιγούρεμα κουμπάρα, γιά νά δοκιμάσουμε κι ἐμεῖς...

γ. Ψυχογυιός - Υπηρέτρια

“Οταν κάποιος καλός νοικοκύρης, δηλαδή δυνατός, μεγάλος δέν εἶχε τήν εύχέρεια νά θγάλει πέρα τή δουλειά τοῦ σπιτιοῦ, νά ἀντιμετωπίσει τίς ἀνάγκες τῶν κτημάτων, ἀλλά καί τοῦ σπιτιοῦ, ἀναγκαζότανε νά πάρει κάποιον ψυχογιό. Συνήθως οἱ ψυχογοιί ἡταν μικρῆς ἡλικίας, ἀλλά ἔχουμε πολλές περιπτώσεις πού ὑπῆρξαν καί νέοι πού εἶχαν γυρίσει ἀπ' τόν Στρατό. Ἡ θητεία τους ἡταν κατά κανόνα ἐποχιακή, ὅσο δηλαδή κρατοῦσε π.χ. ἡ συγκομιδή τῶν ἐλιῶν. Ὁρως ἔχουμε καί πολλές περιπτώσεις πού ὁ ψυχογυιός κάθισε γιά χρόνια στό ίδιο σπίτι ρογιασμένος.

Ἡ δουλειά του ἡταν νά φροντίζει γιά ὅλες τίς δουλειές πού ἀπαιτοῦσαν τά λιόδεντρα, τ' ἀμπέλια, τά χωράφια καί τά περιθόλια τοῦ νοικοκύρη, τόν ὁποῖο καί ἀντιπροσώπευε, ἀλλά καί ὅλες τίς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ, ὅπως ἡ περιποίησις τῶν ζωντανῶν, μικρῶν καί μεγάλων, σκίσιμο τῶν ξύλων, κουβάλημα νεροῦ καί ὅ,τι ἄλλο χρειαζόταν.

Ἐτρωγε μαζί μέ τά ἀφεντικά καί κοιμόταν στό σπίτι.

Ἡ ἀμοιβή του - ἡ ρόγα του - γινόταν μέ τόν μῆνα. Ὁ ρογιασμένος αὐτός ἔπαιρνε καί κάποια ἄδεια νά δεῖ τούς δικούς του, ὅταν τό ἐπέτρεπαν οἱ ἀνάγκες τοῦ σπιτιοῦ.

Στήν περίπτωση πού οἱ ἀνάγκες τοῦ σπιτιοῦ ἤθελαν περισσότερη γυναικεία φροντίδα, τότε τό σπίτι ἔπαιρνε κάποιο μικρό κορίτσι ώς ψυχοπαίδα, τήν ὑπηρέτρια, ἡ ὁποία ἔμενε

στό οπίτι τίς περισσότερες φορές γιά χρόνια καί ἔπαιρνε ὡς ἀμοιβή της χρήματα, τά ὅποια ἔθαζε τό ἀφεντικό της κάθε μῆνα στόν λογαριασμό της ἥ καί κτήματα πού συνοδευόντουσαν μέ ἀνάλογα προικιά ἀνάλογα μέ τῇ συμφωνίᾳ.

Ἐάν τό κορίτοι ἤταν φρόνιμο, ὑπάκουο, ἐάν δέν εἶχε δημιουργήσει ἴδιαίτερα προβλήματα στ' ἀφεντικά της, τότε αὐτά φρόντιζαν νά τῆς βροῦν καί κάποιο καλό παιδί καί νά τήν παντρέψουν.

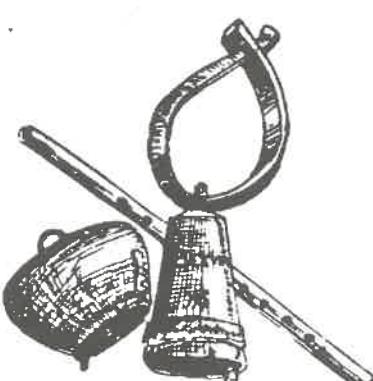
Οἱ δουλειές της ἤταν κυρίως οἱ δουλειές τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλά καί οτίς ἔξωτερικές ἔδινε τό παρόν ὅταν χρειαζόταν.

8. Ὁ Τσοπάνης

“Οταν λέμε ”τσοπάνης“ ἔδω στήν Ρούμελη ἐννοοῦμε αὐτόν πού φυλάει πρόβατα ἥ γίδια. Κανονικά εἶναι αὐτός πού φυλάει τά γιδοπρόβατα κάποιου ἄλλου τσέλιγκα μέ πληρωμή. Εἶναι δηλαδή ὁ ὑπηρέτης, ὁ ρογιασμένος γιά ἔνα χρονικό διάστημα.

Ἡ λέξις τσοπάνης προέρχεται ἀπ' τήν τούρκικη “coban”.

Λέγοντας “φυλάει” τά γιδοπρόβατα πρέπει νά ἐννοοῦμε μιά μεγάλη οειρά ἀπό ἄλλες ἐργασίες πέρα ἀπ' τό φύλαγμα τοῦ κοπαδιοῦ ἀπό τίς ζημιές, ἀπ' τούς κλέφτες, ἀπ' τά ζουλάπτα, ὅπως ὁ σκάρος, τό ἄρμεγμα, τό τυροκόπημα, τό φτιάξμα τοῦ κονακιοῦ, τοῦ σταλοῦ, τῆς στρούγκας. Τό κουθάλημα τῶν ἀναγκαίων ξύλων, ἀλλά καί τήν προσοχή του καί τή φροντίδα του κατά τή διάρκεια πού γεννοῦν τά ”πράματα”, ὅπως λέγονται τά γιδοπρόβατα σέ γενική ἐννοια. Ὁ κοῦρος πάλι εἶναι κουραστική δουλειά καί ὅ,τι ἄλλο ἀκόμα ἔχει σχέση μέ τή ζωή τῆς στρούγκας ἐκεῖ ἔξω στό βευνό, ἀντιμέτωπος μέ ὅλων τῶν εἰδῶν τίς καιρικές συνθῆκες.

Μέ αὐτές τίς προϋποθέσεις ποῦ νά βρεῖ ὁ τσοπάνης καιρό νά κατεβεῖ στό χωριό; Μιλῶ γιά κείνα τά χρόνια πού ἥ παρουσία

του ἦταν ἐντελῶς ἀπαραίτητη δίπλα, κοντά, μέσα στό κοπάδι. Καὶ ὅταν ἀκόμα εἶχε τό μανδρί του στίς παρυφές τοῦ χωριοῦ δέν ἔμπαινε μέσα γιά φαγητό ἢ ἄλλες δουλειές, ἀλλά τοῦ τό πήγαινε ἐκεῖ ἡ γυναῖκα του.

Λένε ὅτι κάποιος τέτοιος ἔθλεπε τό χωριό του ἀπό πάνω, ἀπ' τή ραχούλα. Μία μέρα ἄκουσε τήν καμπάνα τοῦ χωριοῦ νά κτυπᾶ πένθιμα καί ρώτησε τόν πατέρα του γιά τό ποιός πέθανε στό χωριό. Καί ὁ πατέρας του τότε συνειδητοποίησε πώς ὁ γυιός του ἔγινε τῆς παντρειᾶς καί δέν ἤξερε τίποτα ἀπ' τήν κοινωνική ζωή τοῦ χωριοῦ καί τοῦ λέει:

-Σήμερα, Γιάννη, εἶναι Μ. Παρασκευή. Πέθανε ὁ Χριστός.
-Αει πλύσου λιγάκι καί κατέβα μέχρι νά νυχτώσει, νά δεῖς καί σύ τό χωριό σήμερα.

Καί ὁ Γιάννης κατέβηκε, τόν ἄλλαξε ἡ μητέρα του καί τότε θγῆκε μιά βόλτα στό χωριό ἔξω. Δέν γνώρισε κανέναν καί οὔτε τόν γνώρισε κανένας. Καί πώς νά τόν γνωρίσει ἀφοῦ δέν τόν εἶχε ξαναδεῖ;

Ἐκανε μερικές βόλτες στό χωριό καί γύρισε πίσω γιά νά εἶναι στήν ὕρα του, πρίν νυχτώσει κοντά στά πράματά του.

-Ἐ! Τί εἶδες Γιάννη στό χωριό κάτω;
καί κείνος ἀπογοητευμένος καί ἀπορημένος:

-Ξενοῦρα! Ξενοῦρα, ρέ πατέρα! Ποῦ θρέθηκε τόση ξενοῦρα;
Κανείς... χωριανός...

Οταν ἔνας "πραματολόος", δηλαδή τσοπάνης μέ δικά του "πράματα, εἴτε γιατί εἶχε πολλά, εἶναι δηλαδή τοέλιγκας, εἴτε γιατί εἶχε καί ἄλλες ἀσχολίες, εἴτε, τέλος πάντων, δέν μπορεῖ μόνος του ἥ καί μέ τήν οἰκογένειά του νά γιατρέψει τίς ἀνάγκες τοῦ κοπαδιοῦ, τῆς στάνης, τότε ἀναγκάζεται νά θρεῖ ἔνα τσοπάνη, νά τόν ρογιάσει, γιά νά τόν βοηθήσει στή δουλειά του, - ὑπάλληλο γιά τίς ἐπιχειρήσεις καί τό Δημόσιο, - ψυχογυιό γιά τούς ἀγρότες καί τσοπάνη γιά τούς ... πραματολόους.

Ἡ συμφωνία γινόταν μεταξύ τοῦ τοέλιγκα καί τοῦ τσοπάνη καί τίς περισσότερες φορές μεταξύ τοῦ τοέλιγκα καί τοῦ πατέρα τοῦ παιδιοῦ πού ρογιαζότανε γιά ὄρισμένο χρόνο. Συνήθως ἄρχιζε ἀπ' τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτ.) ἢ τοῦ 'Αγίου Δημητρίου (26 Οκτ.) καί τελείωνε τοῦ 'Αγίου Γεωργίου.

Τούτη ἡ ἡμέρα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου είναι σημαντική γιά τούς τσοπάνηδες. Ἀπ' αὐτή ἀρχίζει τό καινούργιο ποιμενικό έτος. Ἡ συμφωνία ἡταν δυνατόν νά ἀνανεωθεῖ καί γιά τή θερινή περίοδο.

Στή συμφωνία ἔπρεπε νά καθορίζεται ἡ ἀρχή καί τό τέλος τοῦ ρογιάσματος, δ τρόπος πληρωμῆς (ρόγας), πού κατά κανόνα ἡταν σέ είδος καί ὅχι σέ χρῆμα, ὥπως π.χ. 2-3 ἀρνάδες ἡ κατσικάδες κατά ἑξάμηνο, οἱ ὄποιες ὅμως ἔπρεπε νά είναι ἀπ' τό ἴδιο κοπάδι καί ὅχι ἀπό ἄλλο. Ἡταν δυνατόν ἡ ρόγα νά πληρωθεῖ καί μέ "γέννημα", δηλαδή μέ σιτάρι, κριθάρι, καλαμπόκι κ.ἄ. Ἀν καί τό θεωροῦσαν ώς αὐτονόητο στή συμφωνία ἐμπαινε ἐκτός ἀπ' τό φαΐ τοῦ τσοπάνη καί ἡ πόδησις. Ὁπωδήποτε ἔνα ζευγάρι παπούτσια (συνήθως λάστιχα) ἡταν ἀπαραίτητα. Οι ἀρχοντες, οἱ περήφανοι, οἱ μερακλῆδες, ἀντί γιά λάστιχα τούς ἀγόραζαν τσαρούχια μέ ὅμορφη μαύρη φούντα, ἀφοῦ τέτοια φοροῦσαν καί οἱ ἕδιοι καί ἥθελαν καί οἱ τσοπάνηδες τους νά είναι λεβέντες.

Ἡ δουλειά τοῦ τσοπάνη δέν ἡταν καθόλου εὔκολη⁽¹⁾. Τό γεγονός δτι ἔπρεπε νά μή λείπει ἀπ' τό κοπάδι του οὔτε λεπτό μᾶς τό λέει δ λόγος: "Ρογιασμένος είσαι καί δέν μπορεῖς;"

"Αν τό ἀφεντικό τοῦ ὅριζε ώς καθῆκον τό φύλαγμα τῶν στέρφων, τόν ἔκανε δηλαδή "στερφάρη" ἡ "σγουργιάρη", ἡταν ὑποχρεωμένος νά ζει μόνος του σχεδόν ὅλη τήν ἡμέρα κοντά στά στέρφα του καί ὅταν αὐτά μπαίνανε στόν σταλό ἡ τό μανδρί, αὐτός πεταγόταν μέχρι τό κονάκι νά βοηθήσει στίς ἄλλες δουλειές, ὥπως τό ἄρμεγμα κ.λ.π. ἀλλά μόλις τελείωνε καί μέ τό φαΐ του, ἔπαιρνε τό ταγάρι του μέ τό ψωμοτύρι του γιά τήν ἄλλη μέρα καί ἔφευγε γιά νά κοιμηθεῖ δίπλα, κοντά στά πράρατα.

"Αν τό κοπάδι δέν είχε χωρίσει σέ στέρφα καί γαλάρια, τότε ἔκανε τίς δουλειές πού ἔκαναν καί οἱ ἄλλοι καί πάντα σύμφωνα μέ τίς ὁδηγίες τοῦ τσέλιγκα.

"Υπῆρχε καί τσοπάνης πού ἡταν ρογιασμένος στά "χασάπικα". Ὁταν λέμε χασάπικα ἐννοοῦμε τό κοπάδι πού σχηματιζόταν ἀπό τά γιδοπρόβατα ἀπ' αὐτά πού είχαν γιά σφαγή οἱ διάφοροι χασάπηδες τῆς περιοχῆς, στούς ὅποίους καί είχε διατε-

Θεὶ εἰδικό λιθάδι, τό "χασαπολίθαδο". Οἱ χασάπηδες ἔθαζαν κάθε μῆνα τό συμφωνηθέν χρηματικό ποσό καὶ ἀπ' αὐτό πληρωνόταν ὁ τεοπάνης τους.

Ο τεοπάνης αὐτός τῶν χασάπικων φρόντιζε μόνος του γιά τήν τροφή του καὶ τίς ὑπόλοιπες ἀνάγκες του.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Κάποτε, λέει, ρογιάστηκε γιά τόν χειμῶνα καὶ γιά ἔξ μῆνες, ἔνα παιδί πού δέν εἶχε σχέση μέ τό τεοπαναλίκι, ἀλλά ἡ ἀνάγκη τό ὑποχρέωσε. Ἐθγαλε τό κοπάδι τό πρωΐ ἀλλά οἱ καιρικές συνθῆκες ἤταν πολύ ἀσχημες. Ἀγριοθόρι καὶ χαλάζι τυράννησε ὅλη τήν ἡμέρα τό ἄπραγο παιδί. Τέλος πάντων ἐφθασε τό θράδυ καὶ ἐπειτα ἀπό τρομακτική προσπάθεια ὁ τεοπάνης μας τά ἔθαλε στό μανδρί, τά ἐκλεισε μέσα καί...

-Ἐ! Ποῦ θά μοῦ πᾶτε ἄτιμα; Πέρασε ὁ καιρός! Πέντε μῆνες καὶ εἴκοσι ἐννέα μέρες ἔμειναν ἀκόμα...

ΑΠΟ ΤΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΑΣ

Απ' τό Λ.Μ.Φ.
Μάιος 1998

Η μάχη τῆς Ἀμπλιανῆς

14 Ἰουλίου 1824

τοῦ Γ.Ν. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ

Γιά νά ἐκπληρωθοῦν οἱ ἑλπίδες καὶ νά πραγματοποιηθοῦν τά δνειρά χρειάζεται πάντοτε βαθειά πίστη καὶ ἀπόφαση γιά θυσίες.

Καί ἡ μεγάλη Ἑλληνική Ἐπανάσταση τοῦ 1821, πού ἔξεργη ὅτερα ἀπό ἀφόρητη δουλεία 400 χρόνων καὶ κράτησε ἑπτά (7) ὀλόκληρα χρόνια εἶναι ἀναμφίβολα ἀποτέλεσμα τέτοιας βαθειᾶς πίστεως καὶ διαθέσεως γιά θυσίες.

Μιά ἔξεγερση, πού ἀπλώθηκε μέ ἀφάνταστη ὄρμή καὶ ἔδειξε τόση ἀντοχή καὶ καρτερία, φανερό εἶναι ὅτι δέν βασίστηκε μόνο στά καριοφίλια καὶ τά γιαταγάνια τῶν ἀγωνιστῶν, ἀλλά καὶ στήν εὔψυχία τους, τήν Ἑλληνική εὔψυχία καὶ στήν ἀπόφασή τους νά ἐλευθερωθοῦν ἡ νά πεθάνουν. Ἀπόδειξη ἀποτελεῖ ἡ ἀθρόα προσέλευση ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ἡγεμόνες τοῦ Φαναριοῦ, κλέφτες ἀπροσκύνητοι, δυναμικοί ἀρματωλοί, τολμηροί θαλασσινοί, καρτερικοί ἱερωμένοι ἀλλά καὶ ὅλος ὁ ἀνώνυμος λαός, οἱ ταπεινοί σκλάβοι, πού ἐπί αἰῶνες ὑφίσταντο, χωρίς μετριασμό, τά δεινά τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ "ἀφέντη", ὅλοι αὐτοί, οἱ χθεσινοί ραγιάδες, ἔγιναν λιοντάρια καὶ διεκδικοῦσαν τήν "ὑπέρ γλυκυτάτην" Ἐλευθερίαν.

Μοναχοί τους, χωρίς καμμιά βοήθεια, μέ μέσα ἀνύπαρκτα καὶ ἐχθρικό τό εύρωπαικό περιβάλλον, ἀλλά μέ ὄδηγό τούς κτύπους τῆς καρδιᾶς τους, βάδισαν πρός τά μπρός, ἐπιτέλεσαν ἄθλους ἀνδρείας ἀπίστευτους, ὑπέφεραν τά πάνδεινα, βασανίστηκαν ἀπ' τήν ὥμη δύναμη τοῦ ἐχθροῦ καὶ τίς μωροφιλοδοξίες τίς δικές τους, ἔφθασαν στό χεῖλος τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ ἐξολοθρεμοῦ, ἀλλά ποτέ δέν λύγισαν. Ἡ ἀντοχή, ἡ ὑπομονή, ἡ πίστη καὶ ἡ καρτερία ΔΕΝ τούς πρόδωσαν. Κατεστραμμένοι, ἀποδεκατισμένοι, αἰμόφυρτοι ἔφθασαν στό τέρμα καὶ εἶδαν ἀπελευθερωμένη μιά γωνιά τῆς προγονικῆς γῆς καὶ τή δημι-

ουργία ἐνός μικροῦ κράτους.

Πολλές είναι οἱ μάχες πού ἔγιναν στήν Ἐπανάσταση αὐτῇ. Πολλές οἱ μεγάλες πράξεις καὶ πολλοί οἱ ἄνθρωποι πού μέ τὸν ἥρωϊσμό τους ξέφυγαν ἀπ' τὸν μεγαλύτερο θάνατο, τὸ θάνατο τῆς ἀνωνυμίας καὶ πῆραν μιὰ θέση στήν ιστορία καὶ τά ὀνόματά τους - ἀθάνατα πλέον - ἔγιναν σύμβολα ἐνός δικαίου, μεγάλου ἀγώνα γιά τὴν τιμή, τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια.

Μιά ἀπ' τίς πλέον σημαντικές μάχες, γιά τά γενικότερα ἀποτελέσματα καὶ ἐπιπτώσεις της σ' αὐτόν τὸν τιτάνιο, τὸν ἐπικό ἐπτάχρονο ἀγώνα είναι καὶ ἡ μάχη τῆς Ἀμπλιανῆς, αὐτῆς πού σήμερα γιορτάζουμε ἐδῶ τὰ 175 χρόνια της καὶ ἔνας ἀπ' τούς πρωταγωνιστές καὶ κύριους συντελεστές τῆς νίκης είναι ὁ Νάκος Πανουργιᾶς.

Τό ιστορικό τῆς μάχης αὐτῆς, πού περνᾶ σχεδόν ἀπαρατήρητη ἀπ' δλους μας καὶ οἱ περισσότεροι ιστορικοί μας τὴν ἀποσιωποῦν ἡ μόλις καταδέχονται νά τὴν ἀναφέρουν καὶ ἄς γιορτάστηκε τότε ἀπ' τό Πανελλήνιο, ἔχει ἐν δλίγοις ὡς ἔξης.

Βρισκόμαστε στίς ἀρχές τοῦ 1824. Ἡ ἀδυναμία τῶν Τούρκων νά καταπνίξουν στά τρία προηγούμενα χρόνια τὴν Ἐπανάσταση ἀνάγκασε τό Σουλτάνο νά ζητήσει τή βοήθεια τοῦ Μωχάμετ Ἀλυ τῆς Αἰγύπτου. Τοῦ πρόσφερε τὴν Κύπρο καὶ τὴν Κρήτη ἀρκεῖ αὐτός νά ξεκαθαρίσει τό Μωριᾶ.

Τό κοινό τουρκοαιγυπτιακό σχέδιο καταστολῆς τῆς ἑξέγερσης, προέβλεπε ἀπόβαση τῶν Αἰγυπτίων στήν Πελοπόννησο, τὴν ἀπό κοινοῦ ἔξουδετέρωση τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, τὴν ἀνακατάληψη τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ συγχρόνως τὴν ἐκκαθάριση τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας ἀπ' τούς Τούρκους. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἡ Ἐπανάσταση θά κατεπνίγετο.

Ἡ ἐποχή θεωρήθηκε ως ἡ πλέον κατάλληλη γιά τὴν ἐφαρμογή τοῦ σχεδίου αὐτοῦ, γιατί οἱ ἀδιόρθωτοι Ἑλληνες τυφλωμένοι ἀπό τίς ἀντιζηλίες καὶ τίς μωροφιλοδοξίες τους εἶχαν ἐμπλακεῖ σέ ἀλληλοφαγωμάρα.

Κάθε μορφή στρατηγικῆς προετοιμασίας καὶ δράσεως κατά τοῦ ἔχθροῦ εἶχε παραμεληθεῖ. Τό δάνειο τῶν 800.000 λιρῶν τῆς Ἀγγλίας εἶχε κατασπαταληθεῖ γιά νά ἔξυπηρετήσει κομματικά συμφέροντα καὶ γενικά τά θεμέλια τῆς Ἐπαναστάσεως

καί τῆς ὄμοψυχίας τῶν ἀγωνιστῶν, οἱ ὅποιοι τόσα μεγάλα εἶχαν κατορθώσει τά πρῶτα τρία χρόνια τῆς ἐξεγέρσεως εἶχαν ὑποσκαφθεῖ.

Καί τό χειρότερο, οἱ διαμάχες τῶν φατριῶν εἶχαν φθείρει τίς ἡγετικές φυσιογνωμίες τοῦ Ἀγώνα, ὅπως τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Ἀνδρούτσου, τοῦ Καραϊσκάκη, τοῦ Παπαφλέσσα ἢ τούς εἶχαν ἐξοντώσει ὅπως τοῦ Οἰκονόμου, τοῦ δικοῦ μας Παπαντριᾶ τοῦ Κουκουβιστιανοῦ κ.ἄ.

Καί χρειάστηκαν μεγάλες συμφορές, ὅπως ἡ κατάπνιξη τῆς ἐξεγέρσεως στήν Κρήτη, ἡ καταστροφή τῆς Κάσου καί τῶν Ψαρῶν γιά νά ἀφυπνιστοῦν, νά ἀναλογιστοῦν τίς εὐθύνες τους καί νά ἀντιδράσουν στό θανάσιμο κίνδυνο πού διέτρεχε ἡ ιερή ὑπόθεσή τους.

Ἐτσι εἶχαν τά πράγματα ὅταν τό σχέδιο πού ἀναφέραμε ἀρχιζε νά ἐφαρμόζεται.

Στή Στερεά ὁ Σουλτάνος δρισε σερασκέρη του τόν Δερβῆς Πασᾶ.

Αὐτός ἀποφάσισε ὁ Ὁμέρ Βρυώνης, πού βρισκόταν στά Γιάννενα νά ξεκαθαρίσει τή Δυτική Στερεά Ἑλλάδα, νά φθάσει στή Ναύπακτο καί κεῖ νά περιμένει νεώτερες διαταγές.

Ο Ὁμέρ Πασάς ὁ Καρυστινός, πού βρισκόταν στή Χαλκίδα, νά ξεκαθαρίσει τήν Ἀττικοβοιωτία καί νά φθάσει μέχρι τόν Ιοθυμό τῆς Κορίνθου, ὅπου θά ἀνέμενε κι αὐτός νέες διαταγές.

Αὐτός ἀπ' τή Λάρισα θά ξεκαθάριζε τήν Ἀνατολική Στερεά Ἑλλάδα καί διά τῆς Ἀμφίσσης θά ἐφθανε στή Ναύπακτο, ὅπου θά ἐνωνόταν μέ τόν Βρυώνη καί μέ τόν Τουρκοαιγυπτιακό στόλο θά παίρναγε στό Μωριᾶ καί τότε θά ἐφαρμοζόταν ἡ διαταγή τοῦ Σουλτάνου πού ἔλεγε "...δλη του ἡ δύναμη ἔχει τό δικαίωμα νά κτυπήσει, νά ἀφανίσει, νά οκλαβώσει ὅλο τό μέρος τῆς Ἑλλάδος καί τά νησιά... Ἀπό ἐπτά χρόνων κι ἐπάνω δέν θέλει κανένα σκλάβο, γιατί δλοι τους πρέπει νά περάσουν ἀπ' τό σπαθί". Δηλαδή ὁ Σουλτάνος ἥθελε καθολικό ξεκλήρισμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου καί δέν ἔλεγε ἀστεῖα γιατί ἔμπρακτα τό ἀπέδειξε ὁ Ἰμπραήμ στό Μωριᾶ.

Ο Ὁμέρ ὁ Καρυστινός δέν κατάφερε νά κάνει κάτι τό ίδιαίτερο, γιατί ὁ Γιάννης ὁ Γκούρας τοῦ ἐφραξε τό δρόμο στό Μαραθώνα.

Nākos Panouργιᾶς

·Ο ·Ομέρο
Βρυώνης
δέν τόλμησε
νά περάσει
τά Αγραφα.

·Ο Δερβίς
Πασᾶς, μέ
βοηθό του
τόν Περκό-
φτσαλή,
έφθασε στό
Λιανοκλάδι
τῆς Λαμίας
στίς 14-6-
1824.

·Έστειλε μιά
δύναμη νά
περάσει άπ'
τά Βλαχο-
χώρια πρός
τό Κάλλιο
καί στή
Ναύπακτο,
τό δρόμο
δηλαδή πού
άκολούθη-

σαν οι Δωριεῖς στήν κάθοδό τους, ἀλλά ὁ Σκαλτσᾶς, ὁ Σιαφάκας καί ὁ Κοντογιάννης μέ πολλή ἀνδρεία τῆς ἔκοψαν τό δρόμο.

Μετά τήν ἀποτυχία τῆς προσπάθειας αὐτῆς ὁ Δερβίς διέταξε ὅλη τή δύναμή του, 6000 πεζούς καί 1000 ἵππεις, νά ἐπιτεθοῦν καί νά ἀνοίξουν τό δρόμο πρός τά Σάλωνα.

Οι Ἑλληνες ἐπιτέλους εἶχαν ἀντιληφθεῖ τόν μεγάλο κίνδυνο, εἶχαν ξεχάσει τίς διαφορές τους καί ὁμοοοῦντες ἀπεφάσισαν νά τούς ἀναχαιτίσουν.

Συγκεντρώθηκαν 1180 ἄντρες, ἥτοι 600 τοῦ Πανουργιᾶ, 250 Σουλιώτες ύπό τούς Γιώργη Δράκο, Διαμάντη Ζέρβα, Γιώτη

Δαγκλῆ καὶ Χριστόφορο Περραιβό - αὐτός μᾶς ἔδωσε τά στοιχεῖα τοῦτα - 200 τοῦ Παν. Νοταρᾶ καὶ 130 τοῦ Κίτσου Τζαβέλα καὶ ἀποφάσισαν νά ἀμυνθοῦν στή στενή διάβαση τῆς Ἀμπλιανῆς. Ο Νάκος Πανουργιᾶς ἀνέλαβε τὴν ὁχύρωση τῆς τοποθεσίας.

Αὐτός σήκωσε δέκα προμαχῶνες, δέκα "ταμπούρια" ἀπό ξηρολιθιά - τά ἐρείπια τους σώζονται μέχρι σήμερα - κατάλληλα γιά κυκλική ἀμυνα, γεγονός πού μαρτυρᾶ τὴν ἀκλόνητη ἀπόφασή τους νά ἀμυνθοῦν πρός πᾶσα κατεύθυνση καί, πάντως, νά μήν ὑποχωρήσουν, ἀλλά νά πέσουν ἐκεῖ.

Γιά τὴν ἀχρήστευση τοῦ τουρκικοῦ ἵππικοῦ ἔκοψε ἀρκετά ἔλατα καὶ ἔφραξε τό δρόμο.

Οι Τούρκοι ἔφθασαν καὶ κατά τίς 9 τό πρωΐ τῆς 14 Ιουλίου 1824 ἄρχισε ἡ μάχη ἡ ὁποία κράτησε μέχρι τό θράδυ, - κάπου 9 ὥρες.

Τρεῖς ἐφόδους ἔκαναν οι Τούρκοι, ἀλλά καί οι τρεῖς ἀποκρούθηκαν μέ σοβαρές ἀπώλειες γι' αὐτούς. Παρά τοῦτο δύμας, τό ἀποτέλεσμα ἔξακολουθοῦσε νά παραμένει ἀμφίρροπο καί ἡ τύχη τῆς μάχης δέν εἶχε κριθεῖ.

Τὴν κρίσιμη ἔκείνη στιγμή ὁ Θεός τῆς Ἑλλάδος ἔδειξε γιά μία ἀκόμη φορά τὴν ἀγάπη του γι' αὐτή.

"Ο καπετάνιος τοῦ Πανουργιᾶ Καλμούκης, πού μέ 200 περίπου Σαλωνίτες κατέβαινε ἀπ' τὸν Παρνασσό, χωρίς χρονοτριβή προσθάλλει τό ἀριστερό τῶν Τούρκων καὶ προκαλεῖ σύγχυση σ' αὐτούς. Τῇ σύγχυση αὐτῇ ἐκμεταλλεύεται ἀμέσως ὁ Κίτσος Τζαβέλας καὶ μέ σφοδρή ἀντεπίθεση ἀναγκάζει τοὺς Τούρκους νά πισογυρίσουν.

Κλονίζεται τό κέντρο, ἀλλά ἡ δεξιά πτέρυγα τῶν Τούρκων ἀπεγγνωσμένα προσπαθοῦσε νά καταλάβει τὸν προμαχῶνα πού ὑπεράσπιζε ὁ Νάκος Πανουργιᾶς. Τότε τό κέντρο τῶν Ἑλλήνων μετακινήθηκε γιά νά ἐνισχύσει τὸν Πανουργιᾶ ὅπότε οἱ ἔχθρικές δυνάμεις διαλύθηκαν. "Αρχισε ἡ γενική καταδίωξις. Οι Τούρκοι ἔπαθαν πανωλεθρία καί "...οὗτε τό ἥμιου τοῦ στρατεύματος ἥθελε σωθεῖ ἀν ὁ ἥλιος ἔχαριζεν εἰς τοὺς Ἑλληνας μίαν ἔτι ὥραν ὑπέρ τό πρωρισμένον" μᾶς λέει ὁ αὐτόπτης Περραιβός, ὁ ὅποιος στοχάζεται: "τά δοτᾶ αὐτῶν θέλει ὑπάρχουσι διά πολύν χρόνον ἀκόμη".

Οι συνολικές ἀπώλειες τῶν Τούρκων ἔφθασαν σέ 3000 περίπου, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ πασᾶς Σουλεϊμάν μπέης τῆς Ζίχνας καὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς 37 μόνο, ἐνῶ πολλά λάφυρα, πολεμοφόδια, τροφές, ὅπλα, δύο κανόνια, ἡ σκηνὴ τοῦ Περκόφτσαλη καὶ εἰκοσιτρεῖς σημαῖες ἔπεσαν στά χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Κατατρεγμένοι καὶ ἀποδεκατισμένοι οἱ Τούρκοι ἔφθασαν στή Γραβιά καὶ δέν ἀπετόλμησαν πλέον τὸ παραμικρό.

Ἡ Ἑλληνικὴ νίκη στήν Ἀμπλιανη ἦταν πραγματικά μιά "λαμπρὴ νίκη ... ὅπου ὁμοίαζεν μέ τάς πλέον παλαιᾶς" καὶ δικαιολογημένα γιορτάστηκε σ' ὅλη τήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα.

Οἱ Ἑλληνες, μέ συνεχεῖς ἐπιδρομές, τούς παρενοχλοῦσαν μέρα-νύχτα καὶ δέν τούς ἄφηναν οὕτε στιγμῇ ἥσυχίας.

Ἡ ἄφιξη 4000 Ἀλβανῶν δέν ὠφέλησε σέ τίποτα καὶ μιά ἀπόπειρα πού ἔγινε στίς 14 Σεπτεμβρίου κατέληξε στή μάχη τῆς Πανάσαρης Γραβιᾶς μέ ὀλέθρια γιά τούς Τούρκους ἀποτελέσματα.

Ἐπειτα ἀπ' αὐτά ὁ Δερβίς ὀλοκληρωτικά ἤτημένος ἐγκατέλειψε στίς 7 Ὁκτωβρίου κάθε προσπάθεια καὶ ἐπέστρεψε στή Λάρισα.

Λέγουμε "όλοκληρωτικά ἤτημένος" γιατί τό ἀποτέλεσμα τῆς μάχης τῆς Ἀμπλιανης γαλβάνισε τήν ψυχή καὶ τή θέληση ὅλων τῶν Ἑλλήνων τῆς Στερεάς, ἀπάλυνε τίς διαφορές τους καὶ ἔπειτα ἀπό μιά σειρά μάχες, ὑποχρέωσε τόν Ὁμέρ τῆς Εύθοιας νά ἐπιστρέψει ἀπρακτος στή Χαλκίδα.

Ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δερβίς, ἦταν ὀλοκληρωτική καὶ είχε καὶ ὡς ἀποτέλεσμα τή θανάτωσή του. "Ο Δερβίς Πασᾶς ἐστερήθη τιμῆς καὶ ἐπομένως καὶ ζωῆς ἀπό τόν Σουλτάνο", γράφει ὁ Περραιβός.

Ἡ μάχη τῆς Ἀμπλιανης, θεωρεῖται μιά ἀπ' τίς σημαντικώτερες τοῦ Ἀγῶνα, γιατί ἔκρινε τήν τύχη τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δερβίς Πασᾶ, διατήρησε ἐλεύθερη τή Στερεά Ἑλλάδα καὶ συνέβαλε θετικά καὶ στήν τελική ἔκβαση τῆς πολύχρονης ἔξεγερσης.

Ἀνέτρεψε τό καλοδουλεμένο, μεγαλεπήθολο σχέδιο τοῦ ἔχθροῦ καὶ ματαίωσε τό ἔνα σκέλος του, ἔξουδετερώνοντας μιά σοβαρώτατη ἀπειλή.

Δέν είναι δύσκολο νά άντιληφθεί κανείς ποιά θά ήταν ή τύχη τῆς Επανάστασης ἀν τήν Στερεά Ελλάδα κατελάμβαναν ξανά οι Τούρκοι τό καλοκαίρι τοῦ 1824 καί, ἀκόμα πιό πολύ, ἐάν ὅλος αὐτός ὁ στρατός ὁδηγούμενος ἀπό ἀνθρώπους τῆς ἀξίας τοῦ Όμέρ Βρυώνη καί τοῦ Δερβίς πέρναγε στήν Πελοπόννησο.

Ποιός θά μποροῦσε νά ἀντεπεξέλθει; Οἱ διχασμένοι Έλληνες - Κυβέρνηση, πολιτικοί καί ὄπλαρχοι - παρ' ὅτι εἶχαν προειδοποιηθεῖ, γιά τόν ἐπικρεμάμενο κίνδυνο, ἀδιαφοροῦσαν καί μοναδική τους προσπάθεια ήταν ή ἔξουδετέρωση τοῦ ἀντιπάλου ... Έλληνα. Μάταια, ύποστηρικταί καί πράκτορες, τούς ἐντυμέρωναν γιά τίς προετοιμασίες καί τά σχέδια τῶν Τούρκων καί τῶν Αἰγυπτίων.

Ἄδιαφοροῦσαν γιά τίς δραστηριότητες καί τοῦ Ίμπραήμ καί τοῦ Σουλτάνου. Ἄδιαφοροῦσαν ἀκόμα καί γιά τίς συμβουλές καί τίς προτροπές φίλων τους νά ἀποκαταστήσουν "τήν ἔνωσιν καί τήν δύναμιν καί ρίψουν μακράν των τά κακά..."

"Οσα ὅμως δέν ἐπετεύχθησαν στήν Πελοπόννησο, ἔγιναν στή Στερεά Ελλάδα. Ή δμοψυχία καί ή συνένωση τῶν δυνάμεων ξαναποκατέστησαν τήν ἴσχυ τῶν Έλλήνων καί ή μάχη τῆς Αμπλιανῆς ἀποτελεῖ καρπό αὐτῆς τῆς δμοψυχίας.

Γιά τό λόγο αὐτό ή ἀδιάφορη στάση τῶν ἱστορικῶν μας είναι περισσότερο κατακριτέα. Ή παρασιώπηση ή ή ἀπλή ἀναφορά τῆς νίκης τῶν Έλλήνων στήν Αμπλιανή δέν ἀδικεῖ ἀπλά τούς ἡρωες πού συμμετείχαν σ' αὐτή καί στερεῖ τήν τιμή τῆς προσφορᾶς μιᾶς περιοχῆς, ἀλλά ἀποσιωπᾷ, τό κυριώτερον, τά ἀγαθά ἀποτελέσματα τῆς δμοψυχίας καί τῆς ἀνυστερόβουλης κοινῆς προσπάθειας, σ' ἐποχή πού τά πάθη καί ὁ ἀλληλοσπαραγμός ἐκορυφοῦντο. Στερεῖ στούς ἐπερχόμενους ἀπό ἓνα λαμπρό παράδειγμα, τούς στερεῖ δηλαδή τήν δυνατότητα νά διδαχθοῦν ὅτι πρέπει νά εύρισκεται πάντα σ' ἐγρήγορση τό αἰσθητήριο ἐκεῖνο πού η ἔγκαιρη λειτουργία του ἔκανε τούς μαχητάς τῆς Αμπλιανῆς νά ἀντιληφθοῦν τόν ὄλισθηρό δρόμο καί τούς ουνέφερε. Είναι πασιφανής ή ἀλήθεια τῶν γραφομένων ἀπ' τόν Εθνικό μας ποιητή "γόνυ Έλλήνων δέν τρέμει ἐμπρός εἰς τόν κίνδυνον ἀλλά ἐμπρός εἰς ἔνα πάθος, σέ μά ἀρρώστια πού συχνά μαραίνει τίς δάφνες τῆς κεφαλῆς τους".

Γιατί όσες φορές προτιμήσαμε ώς λαός τό "...σκῆπτρο τῆς δολερῆς" πάντα φθάσαμε στό χεῖλος τοῦ κρημνοῦ και ἔχειά στηκε κάτι τό συγκλονιστικό γιά νά συνέλθουμε.

Καί ἀν ἀναλογιστοῦμε πόσο γρήγορα ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἔσθυσε τ' ἀπίστευτα κατορθώματα τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821, πόσο εὔκολα ὁ διχασμός τοῦ 1917 ἐξουδετέρωσε τά κέρδη τῆς ὁμοψυχίας τοῦ 1912-13 και ὁδήγησε τελικά τήν Ἑλλάδα τῶν δύο ἡπείρων και τῶν πέντε θαλασσῶν στήν κατάρρευση και ξεριζωμό τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἰωνίας, πόσο τραγικά ἡ διχόνοια τῆς κατοχῆς διέγραψε τό μεγαλούργημα τοῦ 1940-41 και μᾶς στέρησε τή χαρά τῆς νίκης μετατρέποντας τό δάφνινο στεφάνι σέ ἀκάνθινο, τότε, εὔκολα θά ἀντιληφθοῦμε τή σημασία τῆς προβολῆς τῶν παραδειγμάτων ὅπως τῆς μάχης τῆς Ἀμπλιανῆς και θά ἀκούσουμε τό πρόσταγμα τῶν καιρῶν.

Ἡ μάχη τῆς Ἀμπλιανῆς πρέπει νά διδάσκεται σέ ὅλες τίς βαθμίδες ἑκπαίδευσης, και νά γιορτάζεται, μέ τόν ἰδιαίτερο χαρακτήρα της, ἀφοῦ μᾶς εἶναι ἔνα μάθημα πολύ διδακτικό.

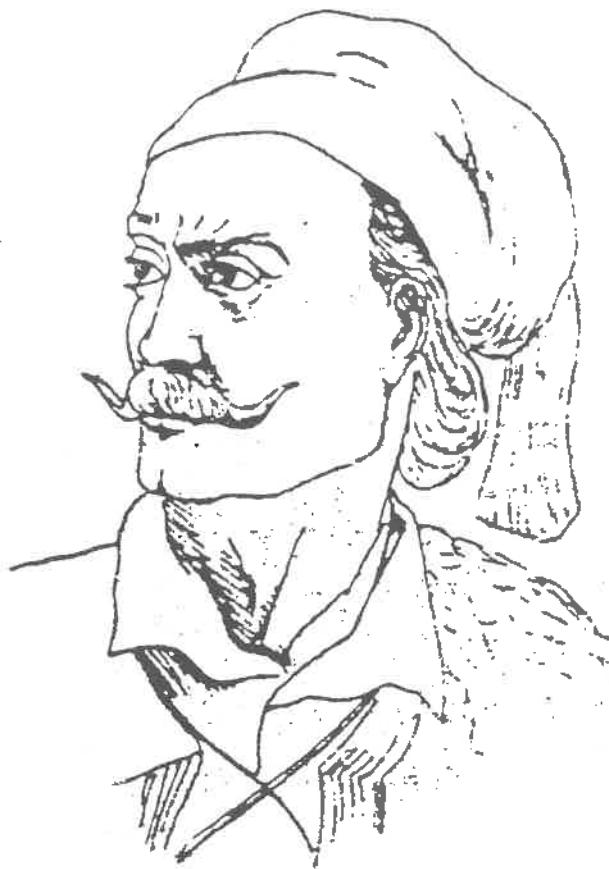
Ἄν ὁ Πανουργιαῖς, ὁ ὅποιος εἶχε τόσο πολύ δουλέψει γιά τήν προετοιμασία τῆς μάχης αὐτῆς δέν φερόταν ἵπποτικά και δέν παρέδιδε τήν ἀρχηγία τήν παραμονή τῆς μάχης, ὅταν ἔφθασε ὁ Τζαβέλας, σ' αὐτόν και ἀν ὁ Τζαβέλας πάλι γενναιότατα δέν κατανικοῦσε τό ἀτομικό του συμφέρον - εἶναι γνωστό ὅτι πήγαινε στό Μωριᾶ γιά νά διεκδικήσει τούς λουφέδες του ἀπ' τήν Κυθέρνηση, ἡ ὅποια εἶχε ἐγκαταλείψει τούς πάντες και τά πάντα, γιά τό χατήρι τῆς ... Ἀρχῆς - δέν ἔσπευδε νά ἐνωθεῖ μέ τόν Νάκο και δέν τόν θεωροῦσε ἀμέσως συναρχηγό του, ἀν δηλαδή, ἔστω και τήν τελευταία στιγμή, δέν γινόταν τό ἀδέλφωμα τῶν ψυχῶν και τῶν δυνάμεων τό ἀποτέλεσμα τούτης τῆς μάχης θάταν διάφορο και ἡ Ἐπανάσταση θά γινόταν ἀφορμή γιά τό τελικό ξεκλήρισμα τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Ἀφοῦ ὅμως, ὅπως εἴπαμε, ὁ χαρακτήρας τῶν Ἑλλήνων εἶναι τό αἷτιον, ἡ δέ διχόνοια τό ἀποτέλεσμα και ἀφοῦ ὁ χαρακτήρας εἶναι γινόμενον τῆς κληρονομικότητας ἐπί περιβάλλον, εἶναι δυνατή ἡ θελτίωσή του.

Ἄρκει νά τό σκεφθοῦμε και κάποτε νά ἀρχίσουμε τή διαπαιδαγώγηση τῆς νεολαίας μας προπάντων, σοθαρά, ἐπιστημονικά.

Καί δσο νωρίτερα ἀρχίσουμε τόσο τό καλύτερο γιά τό
Ἐθνος μας.

Ἐτοι θά κάνουμε καί τό ἀπαραίτητο μνημόσυνο στούς
ἵρωές μας ἐκείνους τοῦ μεγάλου, τοῦ ἀνεπανάληπτου ἱεροῦ
ἀγώνα.

Κίτσος Τζαβέλας

ΑΠΟ ΤΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΑΣ

·Απ' τό Λ.Μ.Φ.
Μάϊος 1998

Μῦθοι - Θρύλοι - Παραδόσεις

τοῦ ΙΧΝΗΛΑΤΗ

"Κανένας μῦθος δέν είναι φερατιανός"
(παροιμία)

Μῦθος είναι τό κάθε τι που λέγεται μέ τό στόμα. 'Ο προφορικός δηλαδή λόγος, ή όμιλία, είναι ἄρα ὅ,τι δέν είναι ἔργο.

'Η λέξις μῦθος ἔχει πολλές ἀκόμα ἐννοιες, ὅπως π.χ. τή διαγωγή, τό φέρσιμο, τό διάλογο, τή συνομιλία, τή συμβουλή, τή θουλή, τήν ἀπόφαση, τό σκοπό. 'Αλλά καί τή φήμη, τή διάδοση, τά λόγια τοῦ κόσμου, τήν πληροφορία, τήν εἰδηση, τή διήγηση, τήν ιστορία ή τό ιστορικό διήγημα. "'Αλλ' ἄγε μοι τοῦ παιδός ἀγαυτοῦ μῦθον ἐνίσπες", δηλαδή, "ώς τόσο γιά τόν ἀξιό μου τό γυιό δυό λόγια πές μου", μεταφράζει ὁ 'Εφταλιώτης τόν "Ομηρο".

"Ομως καί ή φανταστική διήγησις, ή πλαστή ιστορία, τό παραμύθι, είναι μῦθος, ὅπως καί ή μυθική παράδοση πού ἀναφέρεται σέ θεούς καί ήρωας.

Μῦθος είναι καί ή ἀλληγορική διήγησις πού ἀναφέρεται σέ ζῶα καί φυτά ἀπ' τήν ὅποια δύναται θγαίνουν ἡθικά συμπεράσματα.

"Όταν λέμε θρύλο παλλά ἐννοοῦσαν κραυγή, βοή, θόρυβο, φιθύρισμα. 'Εμεῖς οἱ νεώτεροι ἐννοοῦμε τήν ἀπό γενεά σέ γενεά προφορική παράδοση τής ὅποιας ἀγνοεῖται ή δέν ὑποστηρίζεται ή πατρότης. Θυμηθεῖτε τόν "θρύλο τοῦ μαρμαρωμένου βασιληᾶ" κ.ἄ.

'Η παράδοσις ἔχει καί αὐτή ἀρκετές ἐννοιες, ὅπως τό δόσιμο στά χέρια κάποιου κάτι ή τήν μετάδοση γνώσεων, ή διδασκαλία τοῦ μαθήματος, ἀλλά στήν προκειμένη, τή δική μας ἐδῶ περίπτωση, τήν λαογραφία, είναι ή ἀπό γενεά σέ γενεά μετάδοσις στούς μεταγενέστερους τῶν ἡθῶν καί ἐθίμων, τῶν δοξασιῶν καί τῶν διδαχῶν. 'Ακόμα παράδοσις είναι τό σύνολο πού κληρονομικά μεταβιθάστηκαν σέ μᾶς διά μέσου τῶν

γενεῶν, αὐτά πού λέμε "πατροπαράδοτα".

Στή Λαογραφία εἰδικά ὅταν λέμε "παραδόσεις" ἐννοοῦμε τίς μυθικές διηγήσεις πού πλάστηκαν ἀπό τό λαό καὶ πού συνδέονται μὲ δρισμένα φυσικά φαινόμενα, ὅντα, τόπους ἢ καὶ ιστορικά γεγονότα καὶ πρόσωπα, πού τίς πιστεύουμε σάν ἀληθινές.

“Ολες αὐτές μποροῦν νά χωριστοῦν σέ τρεῖς μεγάλες κατηγορίες, ὅπως:

Μυθολογικές στίς ὁποῖες θά βροῦμε τά στοιχειά, τούς Δράκους, τά Χαμοδράκια, τούς Καλλικάντζαρους, τίς νεράϊδες, τίς λάμιες, τίς στρίγγλες, τίς μάγισσες, τά φαντάσματα, τίς μοῖρες, τήν τύχη, τούς βρυκόλακες, τό Χάρο.

Αίτιολογικές. Αὐτές μιλᾶνε γιά τόν οὐρανό, τά οὐράνια σώματα, τά μετεωρολογικά φαινόμενα. Αὐτές δηλαδή πού προσπαθοῦν νά ἔξηγήσουν τό λόγο μορφῆς κάποιου ἢ κάποιας ἐνέργειας.

Ιστορικοθρησκευτικές ὅπως εἶναι αὐτές τῆς Ἀγιᾶς Σοφιᾶς, τοῦ Κάστρου τῆς Ὁριᾶς, τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιληᾶ, τοῦ Μέγα Αλέξανδρου, τοῦ Διγενῆ, ἀλλά καὶ τοῦ Ἀγιώργη, τοῦ Προφήτη Ἡλία κ.ἄ.

Μέ τίς τρεῖς αὐτές ἐννοιες θά ἀσχοληθοῦμε σέ τούτη τήν προσπάθειά μας.

‘Ο λαός, ὁ κάθε λαός, ἔχει τή δική του λογοτεχνία, τήν ἄγραφην καὶ τήν παραδίδει ἀπό γενιά σέ γενιά κι αὐτή εἶναι ἡ λαϊκή ποίηση, τό παραμύθι, τά αἰνίγματα. Ἐχει ἀκόμα καὶ τή φιλοσοφία του, ἡ ὁποία ἐκφράζεται μέ τίς παροιμίες καὶ τά γνωμικά.

Ἐχει ἀποδειχθεὶ ὅτι δρισμένες παροιμίες ἔχουν ζωή χιλιάδων ἑτῶν καὶ ἔξακολουθοῦν νά εἶναι διαμάντια διανόησης. Κανένας δέν κατάφερε νά μετρήσει πόσες γενιές δούλεψαν πρίν ἀπό μᾶς γιά νά θυοῦν αὐτά τά διαμάντια. Πόσο μυαλό χρειάστηκε γιά νά πάρει τήν τελική της μορφή αὐτή ἡ ἐπιγραμματική φιλοσοφία, νά γίνει δηλαδή μά παροιμία, εἶναι φανερό.

Τό κῦρος μέ τό ὁποῖο τίς περιβάλλει ὁ λαός, αἰῶνες τώρα, μαρτυρᾶ τό πόσο ἀσάλευτες ἀλήθειες ἐκφράζουν αὐτές οἱ ἀθάνατες ρήσεις.

Σέ μιά παροιμία καὶ μόνο μποροῦμε νά βροῦμε ὅλόκληρη

πρακτική φιλοσοφία, γι' αὐτό ὁ λαός κανονίζει ὄλοκληρο τὸν ἡθικό του βίο μ' αὐτές.

Οἱ παροιμίες αὐτές βοηθοῦν, ὀδηγοῦν τὸν ἀνθρωπὸν νά περάσει ἀπ' τὰ πολυδαιδαλα μονοπάτια τῆς ζωῆς. Ἐν δέν τίς εἶχε θά ἔρωιαζε μέ καράβι χωρίς τιμόνι καταμεσῆς στό πέλαγος.

Σήμερα στήν ἐποχή μας πού ὁ ἡθικός βίος ἔχει κλονισθεῖ καὶ πού ἔχει σαλευτεῖ ἡ ἔννοια τῆς ἀξίας, αὐτά δηλαδὴ πού ἀποτελοῦν τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας μας, ἡ δέ μετατόπιση τοῦ πληθυσμοῦ ἀπ' τὴν ὑπαιθροῦ στίς μεγάλες πόλεις, γεγονός πού ἀποχρωμάτισε καὶ ἔφθειρε τὸν ἡθικό βίο κι ἀκόμα ἡ μεγάλη προσπάθεια πού καταβάλλεται ἀπ' τοὺς πάμπολλους ἔχθρούς μας γι' αὐτή τῇ φθορᾷ τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου, οἱ παροιμίες πρέπει νά γίνουν ἔνα ἀπ' τὰ μέσα πού θά μᾶς βοηθήσουν νά στηριχθεῖ καὶ πάλι αὐτός, νά ἀποκτήσει καὶ πάλι ἔρμα ἡ ζωή, νά τονωθεῖ τὸ ἐθνικό μας αἴσθημα.

Πρίν ἀκόμα ἔλθει ἡ ἀπειλή νά χωνευτοῦμε, νά χαθοῦμε μέσα στό τεράστιο χωνευτήρι τῆς Ἔνωμένης Εὐρώπης, ἀρκετοί λαοί, πού δέν εἶχαν καὶ τόσο ἀνάγκη, σκέφθηκαν ἀπλά, ἀλλά ὅρθα καὶ εἴπαν ὅτι τὰ μέσα μέ τά ὅποια θά τονωθεῖ ὁ ἡθικός καὶ ἐθνικός βίος τοῦ λαοῦ πρέπει νά ἀναζητηθοῦν μέσα στὸν ψυχικό βίο τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ καὶ στά δημιουργήματά του, ὅπως τούς μύθους, τίς παραδόσεις, τά παραμύθια του, τά τραγούδια του, τίς παροιμίες καὶ τά γνωμικά του κι ἀρχίσανε ἀμέσως τὴν προσπάθεια, ὅχι μόνο γιά ἔρευνα τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ βίου τοῦ λαοῦ, ἀλλά καὶ γιά τῇ διδασκαλίᾳ του μέ σκοπό νά ἀναγνωρίσει, νά καταλάθει καὶ νά ἀγαπήσει τὸν ἐαυτό του, νά στηριχθεῖ στίς δικές του ἡθικές ἀρχές, τίς ὅποιες ὁ ἴδιος θυμοσοφικά δημιουργησε.

Τό ἴδιο πρέπει νά κάνουν καὶ οἱ Ἑλληνες, οἱ ὅποιοι κινδυνεύουν περισσότερο νά χαθοῦν σ' αὐτό τὸ χωνευτήρι τῆς Ε.Ε. καὶ μάλισται μέ πολύ πάθος. Πρέπει νά σκεφθοῦν ὅτι τὰ λαογραφικά κειμήλια δέν εἶναι ὅλα νεκρά ἀπολιθώματα πού χρειάζονται μόνο στούς ἐπιστήμονες γιά τῇ μελέτῃ τοῦ παρελθόντος, ἀλλά ὅτι τὰ περισσότερα ζοῦν ἀκόμα στήν ψυχή τοῦ λαοῦ καὶ κανονίζουν τίς σκέψεις καὶ τίς πράξεις του.

Οἱ παροιμίες τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ἀπειρες. Ἐνας

όλόκληρος θησαυρός. Ὁ πατέρας τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης Νικ. Πολίτης ἔκανε μιά προσπάθεια καὶ συγκέντρωσε πολλές χιλιάδες, ἀλλά κι ὁ δικός μας, ὁ ἀπ' τὴν καπετανομάνα Ἀρτοτίνα, Δημήτριος Λουκόπουλος προσπάθησε, ὅπως ὁ ἴδιος λέει, νά φτιάσει ἔνα μικρό πρόχωμα γιά τὴν ἀνάσχεση τῶν ἐπιβλαβῶν νέων ρευμάτων πού μέ δρμή διασταυρώνονται, μέ κίνδυνο νά παρασύρουν κάθε παλιότερη ἡθική καὶ κοινωνική ἀντίληψη καὶ ἀσχολήθηκε μ' αὐτές. Σκεφθεῖτε τί θά ἔλεγε σήμερα.

Μέ τὴν εὔκαιρία πρέπει νά τονίσουμε ὅτι πολλοί ξένοι, πό προοδευτικοί, προσέξανε αὐτό τό θησαυρό, τοῦ λαοῦ μας καὶ ἀσχολήθηκαν πολύ, τὸν ἀξιολόγησαν καὶ τὸν ἀγάπησαν. Ἐμεῖς οἱ Ἑλλήνες δέν πρέπει νά ἀγαπήσουμε τὸν ἑαυτό μας; Πῶς δρμως θά τὸν ἀγαπήσουμε ἂν δέν τὸν γνωρίζουμε; Θυμηθεῖτε ὅτι τό πρώτο σύνθημα, ἔμβλημα τοῦ σοφώτερου δργανισμοῦ, πού ὑπῆρξε ποτέ στὸν κόσμο, τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν ἐννοῶ, ἥταν τό *"Γνῶθι σ' αὐτόν"*.

Τὴν ἀξία τῶν παροιμιῶν φανερώνει καὶ τό γεγονός ὅτι οἱ λαοί χρησιμοποιοῦν τέτοιες καὶ ἄλλων χωρῶν, ὅπως π.χ. μιά ἀράπικη πού λέει: *"Κανεὶς δέν μπορεῖ νά θγεῖ ἔξω ἀπ' τὸν ἵσκιο του"*, ἥ μιά Ρωσική πού λέει: *"Οπου πάει ἡ θελόνα, πάει καὶ ἡ κλωστή"* καὶ τόσες ἄλλες πού δέν χρειάζεται νά ἀναφερθοῦν ἐδῶ, ἀλλά πού τίς χρησιμοποιοῦμε ὅταν χρειασθεῖ.

Θρῦλοι - Παραδόσεις

Οἱ θρῦλοι καὶ γενικά ὁ μυθικός πλοῦτος τῆς Ἑλλάδος εἶναι τεράστιος. Ὁ ποιητής λαός μας ἔχει πλάσει πολλούς καὶ διμορφούς θρύλους, παραδόσεις καὶ δοξασίες.

Ἡ ἀρχαία μυθολογία τῆς Ἑλλάδος, πού κατά κοινή δμολογία εἶναι τό ἀρχαιότερο βιβλίο τοῦ κόσμου, τὴν ὁποία μιμεῖται - κατά πολλούς - ἡ Παλαιά Διαθήκη καὶ ἀπό κοντά οἱ Βέδες τῶν Ἰνδιῶν, εἶναι καταπληκτική, ἀνεξάντλητη καὶ ἀνεπανάληπτη. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνικοί μῦθοι, καίτοι εἶχαν νά ἀντιμετωπίσουν τούς ἡθικολόγους, τούς δρθολογιστάς καὶ ἴδιαίτερα τὸν Χριστιανισμό, ὁ ὁποῖος ἀντικατέστησε τὴν εἰδωλολατρεία, ὅχι μόνο δέν χάθηκαν, ἀλλά ρίζωσαν πιό βαθειά στή σκέψη καὶ στήν ψυχή τῶν Ἑλλήνων. Ἡλέκτρισαν γενιές ἐπί αἰώνες

καί ἔξακολουθοῦν νά συγκινοῦν μέχρι καί σήμερα.

Αὐτή ἡ Ἑλληνική Μυθολογία κατά τόν Jean Richépin, τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, εἶναι ὁ κῆπος γεμάτος λουλούδια καί φροῦτα μέ δὲ τῶν εἰδῶν τά ἀρώματα καί τίς γεύσεις, πού πρέπει νά μποῦμε καί νά χορέψουμε, χωρίς διοταγμούς, τό χορό τῶν ἴδεων καί τῶν ὄνειρων πού προσφέρονται ἐκεῖ. Νά μεθύσουμε ἀπ' τούς μύθους, ἔτσι πού ἡ τύχη θά μᾶς τούς φέρει μπροστά μας, μέσα σ' αὐτόν τόν κῆπο τόν ἀκτινοβόλο, κῆπο τῶν Θαυμασίων. Γιατί αὐτοί ἐνσαρκώνουν δλες τίς ἀνθρώπινες χαρές.

Καί συνεχίζει ὁ Richépin:

"Ἄς χορέψουμε, λοιπόν, ἀφοῦ οἱ φίλοι μας Ἑλληνες, οἱ ἄλλθινοι πρόγονοι μας ἔτσι τό θέλησαν". "Ἄς θυμηθοῦμε ἔξ ἄλλου τόν Αἰγύπτιο ιερέα πού εἶπε στόν Πλάτωνα ὅταν αὐτός πῆγε νά τόν ρωτήσει γιά τό παρελθόν καί τό μέλλον τῶν πραγμάτων τῶν ἀνθρώπων: ""Ἐσεῖς οἱ Ἑλληνες εἰσθε καί ἀσφαλῶς θά μείνετε γιά πάντα ἡ νεότης τοῦ κόσμου!!"

...Πόσο εἶναι ἐπιβεβλημένο νά προσπαθήσουμε ἐμεῖς οἱ νεο-ελληνες νά ξαναθροῦμε μέσα μας αὐτή τή νεότητα. Ἄλλοιμονο είμαστε τόσο μακρυά!

'Απ' τούς θρύλους θά ἀναφέρουμε ἐλάχιστους ἀπό κάθε τομέα, γιά νά καταδειχθεῖ ἡ μεγάλη ἀξία τους.

α. Ἀπ' τίς μυθολογικές:

1. Οἱ Δρακολίμνες

‘Υπάρχουν δύο λίμνες πού τίς λέμε "Δρακολίμνες". Ή μία εἶναι τῆς Γκαρμήλας καί ἡ ἄλλη τοῦ Σμόλικα, στήν Πίνδο. Οἱ δχθες τῆς πρώτης ἔχουν χρῶμα μαῦρο σπαρμένες μέ ἀσπρες πέτρες. Οἱ δχθες τῆς δευτερης, αὐτῆς τοῦ Σμόλικα, ἔχουν ἀσπρο χρῶμα, ἀλλά σπαρμένες μέ πέτρες μαῦρες. Οἱ γεωλόγοι δέν διερεύνησαν τό φαινόμενο ἀκόμα, ἀλλά οἱ τσοπάνηδες ἔδωσαν τή δική τους λύση.

Καί οἱ δύο λίμνες ἔχουν ἀπό ἓνα δράκο μέ μόνιμη ἔχθρα μεταξύ τους καί ὅταν ἀγριεύουν κάνουν πετροπόλεμο καί ἔτσι βρίσκονται οἱ πέτρες τοῦ ἐνός στίς δχθες τοῦ ἄλλου.

‘Αλλά γιά τίς δρακολίμνες αὐτές ὑπάρχει καί ἄλλος μῦθος.

Συχνά οἱ ἀνεμοδαρμένες κορυφές τῆς Πίνδου σαρώνονται ἀπό θύελλες καὶ τότε παρουσιάζεται στίς λίμνες ἔνα σπάνιο φαινόμενο. Σχηματίζονται σίφωνες πού ἀπορροφοῦν τὸ νερό τῶν λιμνῶν, ἀλλά μαζί μ' αὐτό καὶ τίς μικρές σαλαμάνδρες καὶ τίς μαῦρες καὶ τίς σταχτιές μέ στίγματα ὀλοκίτρινα πού ζοῦν σ' αὐτές. Μέ τῇ βροχῇ πού ἀκολουθεῖ πέφτουν καὶ οἱ σαλαμάνδρες ξανά. Οἱ Σαρακατοαναῖοι λοιπόν ἔδωσαν τῇ δικῇ τους λύση. 'Ο ἔνας, λέει, ἀπ' τούς δύο δράκους ρουφᾶ τὸ νερό τῆς ἄλλης λίμνης καὶ ὑστερα "φτύνει" τίς ἄτυχες σαλαμάνδρες.

Αὐτά μᾶς τά λέει ὁ Κ. Ρωμαῖος, στήν Παγκόσμια Λαογραφική καὶ Γεωγραφική 'Εγκυκλοπαίδεια.

2. Στό Δρακοκάρκαρο

Μιά ἄλλη ιστορία μέ Δράκο εἶναι αὐτή πού ἔχω δημοσιεύσει στό 64 τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ "ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ" καὶ πού μέ λίγα λόγια ἔχει ώς ἔξης:

Πάνω ἀπ' τήν Αράχωβα, κοντά στό 'Ορειβατικό καταφύγιο τοῦ 'Αθηναϊκοῦ 'Ομίλου βρίσκεται ἔνας κάρκαρος, δίπλα στό ξωκκλήσι γνωστός μέ τό ὄνομα "Δρακοκάρκαρος".

"Οταν κάποτε ἔφθασε ἐκεῖ ἔνα κοπάδι μέ πρόβατα καὶ ἐνῷ ὅλα ἦταν ὅμορφα καὶ γαλήνια ἀκούστηκε ξαφνικά ἔνα μεγάλο μουγκρητό, μιά βουή πού ἔθγαινε ἀπ' τόν Δρακοκάρκαρο. 'Ο τσοπάνης ταραγμένος βλέπει ἔνα τεράστιο, πάρα πολύ δυνατό, μαῦρο κριάρι νά βγαίνει ἀπ' τό χάσμα τοῦ κάρκαρου, νά στέκεται περήφανο, νά σηκώνει τό γερακομύτικο κεφάλι του, τό στολισμένο μέ γυριστά καλλίγραμμα, μεγάλα κέρατα, πού μαρτυροῦσαν τήν τρομερή του δύναμη, νά ἀνοίγει τά ρουθούνια του, νά ὀσμίζεται ἔνα γύρο τόν ἀέρα καὶ νά ρεκάζει μιά φωνή ἐπιθλητική. Τότε οἱ προβατίνες θορυβήθηκαν. Στήν ἀρχή τρόμαξαν, ἀλλά στή συνέχεια ἔτρεξαν κοντά του μία-μία καὶ μαρκαλίστηκαν ἀπ' αὐτό ὅλες! 'Ο τσοπάνης δέν εἶχε συνέλθη ἀκόμα ὅταν ὁ κριάρος αὐτός, ὁ λάϊος, ξαναρέκαξε καὶ ξανακατέθηκε στό Δρακοκάρκαρο καὶ χάθηκε.

Καμιά προβατίνα δέν ψόφισε, ὅπως ἔπρεπε, ὅπως ὅλοι περίμεναν. 'Απεναντίας ὅλες γκαστρώθηκαν καὶ ὅλες τους γέννησαν 40 ὄλόμαυρες ώραιότατες ἀρνάδες, πραγματικά ζηλεμένες.

Τήν αλλη χρονιά ό τσοπάνης ξανά όδηγησε τό κοπάδι του στό Δρακοκάρκαρο, άφοῦ εἶχε λάβει δῆλα τά άπαραίτητα μέτρα γιά νά προφυλάξει τό κοπάδι του ἀπό κάθε Χαμοδράκι.

Ἐνα πρωϊνό ἡ ἱστορία ἐπαναλήφθηκε. Ὁ μαῦρος κρίαρος ξανανέθηκε μέ δῆλη του τή μεγαλοπρέπεια και ξαναρέκαξε. Καί τότε νά ἡ γουρσουζιά. Καί οἱ 40 ζηλεμένες ἀρνάδες, λές και ἡταν ἐκπαιδευμένες, ἀφησαν τό ύπόλοιπο κοπάδι και τίς μανάδες τους και ἔτρεξαν κοντά στό κριάρι. Ἐκεῖνο ἀφοῦ τίς ἐπιθεώρησε μέ μιά του ματιά, τράβηξε γιά τό κάρκαρο μέ βῆμα σταθερό και κείνες τόν ἀκολούθησαν δῆλες, σάν ὑπνωτισμένες και χάθηκαν στά τάρταρα τοῦ κάρκαρου.

3. Οἱ νεράϊδες

Οἱ νεράϊδες ἀγαποῦν τό τραγούδι και τό χορό. Συνηθίζουν νά ἀρπάζουν τούς τραγουδιστάδες και τούς ὄργανοπαῖχτες γιά νά τούς παίζουν τό δργανο ἡ νά τραγουδοῦν κι αὐτές χορεύουν, πάνω στίς ραχοῦλες ἡ τίς θρῦσες.

Προτιμοῦν νά θγαίνουν τά μεσημέρια και τά μεσάνυχτα, ἀλλά μόλις θγεῖ τό φεγγάρι αὐτές φεύγουν.

Πόσα και πόσα θά μποροῦσε κανείς νά γράψει, νά όρολογήσει, γιά τά δαιμόνια αὐτά πού λέγονται νεράϊδες.

Δύο χιλιάδες χρόνια τώρα πέρασαν ἀπό τότε πού δό Χριστός μᾶς ἔφερε τήν ἀληθινή θρησκεία και δύως οἱ ἀνθρωποι δέν ἐπαψαν νά ἀσχολοῦνται μ' αὐτές.

Σ' ὅλα τά μέρη θά θρεῖ διαθάτης Νεραϊδόσπηλα, Νεραϊδόλιμνες, Νεραϊδολάγγαδα, Νεραϊδάλωνα, Νεραϊδότρυπες.

Ο λαός τίς φαντάζεται πανέμορφες μέ ξανθά μακρυά μαλλιά πού τά χτενίζουν μέ χρυσαφένιο χτένι.

Μέ μάτια μεγάλα ἀμυγδαλωτά και πάντα μέ ἑνα μανδύλι ὀλόλευκο πάνω στό ὄποιο ἔχουν στηρίξει δῆλη τους τή δύναμη. Γ' αὐτό ἀν κάποιος ἀνδρας τής τό πάρει τότε αὐτή γίνεται σκλάβα του. Τόν παντρεύεται, ἀποκτᾶ παιδιά μαζί του, ἀλλά πάντα ἀναζητᾶ τό μαντύλι της, τό ὄποιο ἀν τό θρεῖ τό παίρνει και φεύγει γιά τά δικά της δύμορφα λιμέρια, ἀδιαφορώντας γιά τόν ἀνδρα της, τό σπίτι της, τά παιδιά της, τά ὄποια ἔρχεται κάποτε κρυφά και τά περιποιεῖται.

4. Οἱ καλλικάντζαροι

Μέ τό δόνομα αὐτό εἶναι γνωστά στίς περισσότερες περιοχές τά δαιμονάκια πού ὅλο τό χρόνο ροκανίζουν τό στύλο πού κρατᾶ τή γῆ γιά νά τόν κόψουν καί πού τή δουλειά αὐτή τήν ἀφήνουν τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων καί μᾶς ἔρχονται στόν πάνω κόσμο. Μπορεῖ κανείς νά τούς ἀκούσει καί μέ ἄλλα ὀνόματα, ὅπως Καρκαντζόλια, Λυκοκάντζαροι, Παγανά, Κωλοθελόνηδες, Κάηδες κ.ἄ.

Ἡ μορφή τους εἶναι σχεδόν ἵδια σέ ὅλα τά μέρη. Κακομούτσουνοι, ἀδύνατοι, ψηλοί μέ μακρυά μαλλιά καί νύχια σουθλερά γιά νά γραντζουνίζουν τά πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων. Τά πόδια τους τραγίσια, γαϊδουρίσια ἢ τό ἔνα ἔτσι καί τό ἄλλο ἄλλοιῶς καί ὅ,τι στραβό μπορεῖ νά φανταστεῖ κανείς καί ὁ ἀρχηγός τους εἶναι κουτσός. Γενικά ἔχουν ὅλα τά σακατλίκια. Ποδεμένοι καί μέ σιδερένια τσαρούχια. Τρῶνε ὅ,τι τό σιχαμερό, ὅλα τά μαγαρισμένα καί γιά νά μή μαγαρίσουν καί τά Χριστουγεννιάτικα καλούδια τῶν καλοκυράδων αὐτές τούς ρίχνουν πάνω στίς στέγες ξεροτήγανα καί λουκάνικα.

Εἶναι τά μόνα δαιμόνια πού θρίσκονται μαζί μας μόνο ἀπ' τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων μέχρι τήν παραμονή τῶν Φώτων. Ὄλη τήν ἡμέρα κρύθονται σέ τρύπες καί σπηλιές καί τό βράδυ τρυπώνουν στά σπίτια ἀπ' τούς καπνοδόχους γιά νά κάνουν ζημιές καί νά μαγαρίσουν τά πάντα. Τούς ἀνθρώπους δέν μποροῦν νά τούς βλάψουν, ἀλλά γιά νά μήν τούς κάνουν ζημιές λαμβάνουν καί μερικά μέτρα, ὅπως:

-Φτιάχνουν στήν ἐξώπορτα ἔνα σταυρό "τῶν δαιμόνων τό τραῦμα" δηλαδή.

-Ρίχνουν λιθάνι στή φωτιά καί κάνουν ἀγιασμούς.

-Καῖνε κάθε βράδυ ξύλο ἀγριοκερασιᾶς καί κάποιο παληότσάρουχο.

Εἶναι ἀκόμα ἀρκετά πού οἱ Καλλικάντζαροι φοβοῦνται ὅπως τό μαυρομάνικο μαχαίρι, τό χοιρινό κόκκαλο καί προπαντός τό χαρομίλι "Χαμολιός μυρίζει ἐδῶ νά χαθεῖ τέτοιο χωριό".

Μόλις λαλήσει τά χαράματα ὁ πετεινός χάνονται στίς τρύπες τους γιατί δέν ἀντέχουν τό φῶς. Δέν μποροῦν νά ἀντέξουν τήν ... ἀγιαστούρα τοῦ παπᾶ καί τήν παραμονή τῶν

Φώτων χάνονται.

"Φεύγεστε, νά φεύγουμε, γιατί ἔρχεται ὁ ζουρλόπαπας μέ τὴν ἀγιαστούρα του καὶ μέ τὴν βρεχτούρα του". Καὶ εὔτυχῶς πού ὁ ἀγιασμός τοῦ παπᾶ καθάρισε τὸν τόπο.

5. Διάφορα

* Ακόμα μποροῦμε νά ἀναφέρουμε:

- Γοργόνες: Οἱ Σειρῆνες τοῦ Ὄμηρου καὶ ἡ Σκύλα μέ τὴν Χάρυθην.

- Στοιχεία: Πρόκειται γιά μιά μεγάλη ποικιλία.

• Τοῦ σπιτιοῦ: τὸ "φίδι τοῦ σπιτιοῦ" πού δέν εἶναι ἄλλο ἀπ' τὸν ἐφέστειο θεό τῶν ἀρχαίων. Τό σφάξιμο τοῦ κόκορα κ.ἄ.

• Τοῦ θησαυροῦ: Φίδι-στοιχείο φυλάει τὸν κρυμμένο θησαυρό. Ἐνα τέτοιο φύλαγε καὶ τὸ χρυσόμαλλο δέρας.

• Τῆς βρύσης, τοῦ ποταμοῦ κ.ἄ.

• Ὁ Ἀράπης. Αὐτός πού φυλάει γεφύρια, θησαυρούς, κάστρα, σπηλιές, βρύσες.

• Τῶν δένδρων.

• Τοῦ χωριοῦ πού πολεμᾶ τὰ στοιχεία τῶν γειτονικῶν χωριῶν.

- Νεράϊδες, Δρυάδες ἡ Ἀμαδρυάδες

• Ὁρεοτιάδες πού φυλᾶν τὰ ὅρη

• Κρηνῆδες γιά τίς κρήνες.

• Νηρῆδες γιά τίς θάλασσες κ.ἄ.

Νεράϊδες βλέπουν ὅμως μόνο οἱ ἀλαφροῖσκιωτοι. Ἀγαποῦν τὰ δένδρα πού ἔχουν βαρύ ἵσκιο ὅπως τῆς καρυᾶς, συκιᾶς κ.λ.π. καὶ γι' αὐτό πρέπει νά ἀποφεύγονται ἀπ' τούς ἀνθρώπους. Εἶναι πράγματι ἀνθυγιεινός ὁ ἵσκιος τους.

6. Ἀπ' τίς αἰτιολογικές

1. Γέννεση

"Πρίν ἀπό κάθε ἄλλο, λέει ὁ Ἡσίοδος, ἡτο τὸ Χάος. "Υστερα ἀπ' αὐτό ἡ Γαῖα ἡ εύρυστερνος, αἰώνιον καὶ ἀκλόνητον στήριγμα παντός πράγματος καὶ ὁ Ἔρως ὁ πλέον ὥραιος ἀπ' τούς ἀθάνατους πού εὐφραίνει μέ τὴν γλυκύτητά του καὶ τούς

Θεούς καὶ τούς ἀνθρώπους” μᾶς λέει ἡ Ἑλληνική Μυθολογία καὶ κάτι παρόμοιο ἡ Π. Διαθήκη.

2. Οἱ ἔρωτες τοῦ Δία

Οἱ ἔρωτες τοῦ Δία - καὶ δέν ἡταν λίγοι - δέν ἔχουν σχέση μ' αὐτά πού ἐμεῖς σῆμερα λέμε καὶ ἀκοῦμε. Δέν βρισκόταν μέ τήν μιά ἡ τήν ἄλλη γιατί ἡταν μουρντάρης, ἄλλα γιατί ἐπρεπε νά δημιουργήσει.

Βρέθηκε μέ τή Νιόβη γιά νά γεννηθεῖ ὁ Ἀργος.

Μέ τήν Καλλίστη γιά νά γεννηθεῖ ὁ Ἄρκας.

Μέ τήν Αἴγινα ἔχουμε τόν Αιακό κ.λ.π.

Μέ τήν Ἰώ (λευκή ἀγελάδα) τόν Ἐπαφο.

Μέ τήν Εύρωπη τόν Μίνωα καὶ τόν Ροδάμανθο.

Μέ τή Δανάη (χρυσή θροχή) τόν Περσέα.

Μέ τή Σέμελη τόν Διόνυσο.

Μέ τήν Λήδα (κύκνος) τούς Κάστορα-Πολυδεύκη καὶ Ἐλένη.

Μέ τήν Ἀλκμήνη (σάν τόν ἄνδρα της τόν Ἀμφιτρίωνα) τόν πολύ μεγάλο Ἡρακλῆ.

Μέ τήν Φθία (ώς περιστέρι) τόν Ἀχαιού.

Δέν ἡταν δυνατόν αὐτοί νά γεννηθοῦν μέ τήν Ἡρα γιατί θά ἡταν Θεοί. Ἐπρεπε ὅμως νά ἔχουν θεϊκή καταγωγή. Ἐπίσης φυσικά φαινόμενα ἀνεξήγητα στό μυαλό τῶν τότε ἀνθρώπων ἐπρεπε νά ἔχουν ρίζα θεϊκή. Ἡ γέννησις τῆς Ἀθηνᾶς π.χ. συμβολίζει τήν ἀστραπή τή στιγμή πού ξεπηδᾶ ἀπ' τά σύννεφα.

Μέ τή Δανάη καὶ τόν Περσέα είναι χαριτωμένη εἰκόνα τοῦ ἥλιου τή στιγμή τῆς ἀνατολῆς του, δταν ἀκόμη είναι κρυμμένος μέσα στά σκοτάδια τοῦ λυκαυγοῦς, σκεπασμένο μέ τά κύματα, πάνω ἀπ' τά ὅποια θά θγεῖ σέ λίγο.

Λήδα ὅπως καὶ ἡ Λητώ φαίνεται νά είναι προσωποποίησις τῆς νύχτας, ἡ ὅποια γέννησε μέ τήν ἔνωσή της μέ τό Θεό τόν Οὐρανό τά δυό ἄστρα πού φωτίζουν τόν κόσμο.

3. Δευκαλίωνας καὶ Πύρα

Στήν Ἑλληνική Μυθολογία θλέπουμε ὅτι ἀπ' τόν κατακλυσμό πού ἔγινε τότε σώθηκε πάνω στήν ψηλότερη κορυφή τοῦ

Παρνασσοῦ ἔνα ζευγάρι. Ὁ Δευκαλίωνας καὶ ἡ Πύρα. Αὗτοί πῆραν τὴν ἐντολή ἀπ' τούς Θεούς νά πετοῦν πέτρες πρός τά πίσω χωρίς νά γυρίζουν νά κοιτάξουν.

Ὁ Δευκαλίωνας πέταξε τό πρῶτο του λιθάρι καί νά ὁ Ἑλληνας, ὁ γεννάρχης τῶν Ἑλλήνων. Μέ τό δεύτερο λιθάρι παρουσιάζεται ὁ Ἀμφικτίωνας, αὐτός δηλαδή πού δηλώνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος σάν κοινωνικό ζῶο πρέπει νά ζει συνεργαζόμενος.

Μέ τόν τρόπο αύτό γεννήθηκε καί ἡ Λυκώρεια, ἡ ὁποία ἔδωσε τό δνομά της στή σημερινή Λιάκουρα πού σημαίνει "πόλις τοῦ φωτός".

Ακολουθεῖ μέ κάτι παρόμοιο καί ἡ Π. Διαθήκη μέ τό δικό της κατακλυσμό κ.λ.π.

γ. Ἀπ^τ τίς Ἰστορικοθρησκευτικές

1. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Ἡ ἀδελφή του ἔγινε γοργόνα καί ρωτᾶ τά καράβια γιά τόν ἀδελφό της. Κι ἀλλοίμονο σ' ὅποιον τίν ἀγνοήσει.

2. Ὁ Μαρμαρώμενος Βασιλῆς. Ἄνοιξε ὁ τοῖχος, τόν πῆρε μέσα του καί θά τόν ἀφήσει ὅταν "... πάλι δικά μας θάναι". Οταν συνεχισθεῖ καί ἀποτελειώσει ἡ ἔιτουργία πού κόπηκε στή μέση...

3. Τό κάστρο τῆς Ὡριᾶς. Τόν τίτλο τοῦ Κάστρου τῆς Ὡριᾶς, στόν Ἑλλαδικό χῶρο, τόν διεκδικοῦν ὁκτώ κάστρα. Ἔνα ἀπ' αὐτά είναι καί τῶν Σαλώνων.

Γιά κάθε μεγάλο κι ὅμορφο κάστρο ὁ λαός μας θέλει νά ἔχει μά ὅμορφη Βασιλοπούλα.

"Οσα κάστρα κι ἄν εἴδα καί περπάτησα,
σάν τῆς Ὡριᾶς τό κάστρο δέν ἐλόγιασα.

.....
Τούρκος τό τριγυρίζει χρόνια δώδεκα
Δέν μπορεῖ νά τό πάρει τό ρημόκαστρο"

Καί σάν μέ προδοσιά ἔπεσε τό κάστρο.

"Κι ἡ κόρη ἀπ' τόν πύργο κάτω πέταξε
Μῆτε σέ πέτρα πέφτει, μήτε σέ κλαριά
Παρά σέ Τούρκου χέρια καί ξεψύχησε".

4. Ὁ Διγενής Ἀκρίτας. Εἶναι αὐτός πού τάβαλε μέ τὸν ἴδιο τὸ Χάρο. Ἡταν πραγματικά ἀνδρειωμένος.

“Πατάει καὶ τρέμουν τὰ βουνά, πατάει καὶ σειέται ὁ τόπος.”

μᾶς λέει ἔνα τραγούδι, κι ἔνα ἄλλο:

“Κι πλάκα τὸν ἀνατριχιαὶ πού θά τονε σκεπάσει,

Πῶς θά σκεπάσει τὸν ἀϊτό τῆς γῆς τὸν ἀντριωμένο;”

5. Ὁ Αγιος Γεώργιος. Ὁ δημοφος, εὔγενής καὶ πολὺ γενναῖος Ἀγιος εἶναι αὐτός πού τάβαλε μέ τὸν Δράκο καὶ τὸν ἐσκότωσε γλυτώνοντας ἀπ’ τὰ δόντια του τῇ Βασιλοπούλᾳ.

6. Ὁ Προφήτης Ἡλίας. Ὁ Ἀη-Λιᾶς κατά τὴν λαϊκή παράδοση εἶναι ὁ ἄρχων τῆς βροχῆς καὶ τῶν βροντῶν. Διασχίζει τὸν οὐρανό πάνω σέ ἄρμα πού τὸ σέρνουν 4 ἄλογα, πού προκαλεῖ τίς βροντές καὶ τῇ ... βροχή. Οἱ ἀστραπές προέρχονται ἀπ’ τίς κινήσεις τοῦ ἄρματος καὶ οἱ κεραυνοί ἀπ’ τὴν σύγκρουση τοῦ ἄρματος πάνω στά λιθάρια. Ἄλλοῦ θέλουν οἱ ἀστραπές καὶ οἱ βροντές νά προέρχονται ἀπ’ τίν κίνηση τοῦ ἄρματος τῇ στιγμῇ πού καταδιώκει τὸν Μωάμεθ ἢ τὸν Δράκοντα.

Ο λαός θέλει τὸν Προφήτη Ἡλία νά ἔχει ζήσει ναυτική ζωή. “Οταν ἀποφάσισε νά φύγει ἀπ’ τὴν θάλασσα πῆρε ἔνα κουπί καὶ τράβηξε γιά τὰ βουνά. Σταμάτησε ὅταν κανένας δέν ἤξερε τί ἦταν αὐτό πού κουβαλούσε, τό κουπί δηλαδή.

Καὶ ἡ παράδοση αὐτή τῶν νεοελλήνων εἶναι προσαρμοσμένη στὸν Ὁμηρικό μῦθο κατά τὸν ὅποιο, ὁ Ὅδυσσεας παροτρύνεται ἀπ’ τὸν μάντη Τειρεσία νά κάνει ἀκριθῶς τὸ ἴδιο (‘Οδ. λ’ 119 κ.έ.).

Ἐκτός ἀπ’ τίς τρεῖς ὄμάδες - ἐνότητες πού ἀναφέραμε ὑπάρχουν καὶ ἄλλες ὅπως οἱ εὐτράπελοι, αὐτές πού ἀναφέρονται στό φυτικό βασίλειο ἢ στό ζωϊκό καὶ οἱ μεταμορφώσεις π.χ.

-Γιατί τό ἔνα σκυλί μυρίζει τ’ ἄλλο;

-Γιατί τὰ σκυλιά δείχνουν τὰ δόντια τους ὅταν πρόκειται νά μπλεχτοῦν σέ καυγᾶ;

-Γιατί γκαρίζει ὁ γάϊδαρος;

-Γιατί οι γυναῖκες ἔχουν ψύλλους;

Οι πολλοί θρῦλοι γιά φυτά ώραιότατοι άλλα καί παράξενοι ὥπως:

-Τῆς "Λαμπηδόνας" πού ὅποιος τή θρεῖ μπορεῖ νά μετατρέψει σέ χρυσό ὅ, τι μ' αὐτή ἀγγίξει.

-Τοῦ "Σιδερόχορτου" πού ἔχει τή δύναμη νά ἀνοίγει κάθε κλειδωνιά καί νά σπάζει σίδερα.

-Τῶν "Αγαποθετάνων" ὥπως τό τετράφυλλο τριφύλλι, ἡ λαγοκοιμηθιά, ὁ μανδραγόρας.

Γιά τόν Μανδραγόρα λίγα λόγια παραπάνω (ὁ λευκός εἶναι ὁ σερνικός καί ὁ μαῦρος ὁ θηλυκός). Ο Μανδραγόρας ὅχι μόνο πλουτίζει αὐτόν πού τόν ἔχει, ἀλλά ἔχει καί πολύ δυνατά ἐρωτικά φίλτρα καί γι' αὐτό ἡ Θεά Αφροδίτη λεγόταν καί Μανδραγορίτης. Τό ἴδιο πιστεύουν καί οἱ Νεοέλληνες...

"Συμφέρει εἰς τόν ἔρωτα, συμφέρει εἰς τό πλοῦτος, ἔχει ἐνέργειες πολλές, θαύματα κάνει οὗτος".

Ἐδῶ θά μπορούσαμε νά προσθέσουμε καί τά φυτά κατά τής βασκανίας, ὥπως τό σκόρδο, ἡ κρεμμυδόσκιλα, ἡ ἀπήγανος καί ἄλλα.

Ἄμετρητοι εἶναι καί οἱ θρῦλοι γιά τό ζωϊκό βασίλειο καί ὅμορφες οἱ μεταμορφώσεις.

Ο σκαντζόχοιρος, ἡ ἀράχνη, ἡ χελώνα καί ἡ μέλισσα ἦταν παιδιά τής Ἱδιας μάνας, πού καταράστηκε τά τρία καί εὐλόγησε τό τέταρτο.

Πολύ ὅμορφη ἡ μεταμόρφωση τής ἀληδόνας καί τής χελιδόνας, ὥπως καί τής ἀλκυώνας καί τοῦ γλάρου, τοῦ κύκνου πού ἦταν γυιός τοῦ Ποσειδῶνα ἀντίθετος μέ τούς Έλληνες καί τόν Αχιλλέα πού ἤθελαν νά πᾶνε στήν Τροία καί πού σέ μιά μονομαχία τους ὁ Αχιλλέας ἀφοῦ τόν ἔρριξε κάτω ἔπεσε πάνω του μέ σκοπό νά τόν πνίξει. Τότε λέει ὁ μῦθος ἐσπευσε ὁ θεός πατέρας του καί τόν ἔκανε πουλί. Καί ἐπειδή εἶναι γυιός Θεοῦ γι' αὐτό εἶναι τόσο ὅμορφος, τόσο ἀγέρωχος καί τόσο ἐπιθετικός.

Προσπάθησα νά δώσω λίγα λουλούδια ἀπ' τό ἀπέραντο περιβόλι τής μυθολογίας τῶν Έλλήνων, τής ἀρχαίας καί τής νεώτερης καί γενικότερα τής Λαογραφίας.

Προσπάθησα, μέ τρόπο ἀπλό, νά φέρω στήν ἐπιφάνεια, ὅσο ἦταν δυνατό, γιά τούς πολλούς, τόν πλοῦτο αὐτό, ὁ ὅποιος

διαπνέει τὸν Ἑλληνικό λαό.

Καί ὅσοι πλησιάσουν αὐτὸν θά διαπστώσουν εὔκολα πόσο μεγάλες καὶ διαυγέστατες εἶναι οἱ ψυχικές πηγές τοῦ λαοῦ μας.

Εὗχομαι ὅπως ὁ μυθικός αὐτός κόσμος τῶν λαϊκῶν παραδόσεων νά γίνει γνωστός ὅσο τό δυνατόν πιό πολύ στούς ἀρμόδιους, τούς ὑπεύθυνους γιά νά μή χάσουν τή στενή πνευματική συνάφεια μέ τό λαό καί νά τὸν βοηθήσουν νά μή χάσει τήν ταυτότητά του μέσα στό μεγάλο χωνευτήρι τῆς Ε.Ε., ὅπως πιό πάνω ἀναπτύξαμε.

a. Κωδωνοποιεῖον ὁ Λίστ

τῆς Ρούλας Λιάσκου

"Οταν, πρίν χρόνια, πρωτόθα στά Σάλωνα, τά κουδουνάδικα μέ ύποδέχτηκαν ὅλα μαζί.

"Ένας γνήσια ρουμελιώτικος εἰδυλλιακός ἥχος, δεμένος μέ τήν παράδοση, τή σκληρή δουλειά, τά μαυρισμένα κουδουνάδικα..

"Ο ἥχος τοῦτος, δέν εἶχε θέβαια τίποτα νά σοῦ θυμίζει ... τόν Λίστ, ὅμως ἡ τάση γιά μουσική και μάλιστα ἐκλεκτική, ἥτανε γεγονός.

Στήν παλιά ἀγορά τῆς "Αμφισσας, ἥτανε κι ἔνα κουδουνάδικο θυμᾶμα μέ τό χαρακτηριστικό ὄνομα "Κωδωνοποιεῖον ἡ 'Ανατολή".

Πολύ γραφικά τά κούδουνάδικα, παραδοσιακά, δίνανε τόση ζωντανία κεῖνα τά χρόνια τῆς δεκαετίας τοῦ '50, πού τά πρωτογνώρισα.

'Αργότερα γνώρισα τόν Σταματέλλο Θόδωρο καί τόν Δολιτσάνο τόν Δημήτρη, ἀπ' τούς τελευταίους κουδουνάδες τῆς πόλης.

Πόση προσπάθεια μά και πόση ἰκανοποίηση γιά νά πετύχουν τόν σωστό ἥχο.

Πρίν λίγα χρόνια βρήκα μισάνοιχτη τήν πόρτα και μπήκα στό "Κωδωνοποιεῖον ὁ Λίστ".

Σκοτάδι, σθηστό τό τζάκι, ἄδειος ὁ χῶρος. Σκόρπια λίγα κουδούνια ..... ἀπό λαμαρίνα.

"Ο Δολιτσάνος ὁ Δημήτρης μοῦπε μέ παράπονο:

"Τελειώσαμε πά! "Ετσι ... πέρασα, κάτι φτιάχνω μόνος μου".

"Ἐφυγα κι ἄκουγα ὡς τήν καρδιά τῶν κουδουνάδων τό παράπονο κι ἔνοιωθα μέσα μου πιό ζωντανό τό θρῦλο τους, πιό γραφικό τόν ἥχο τους και πιό γλυκό, στόν Σαλωνίτικο ἀγέρα....

6. Στόν "Αη - Γιαννάκη

Τό χάραμα μοιάζει μέ τό παιδί. 'Αγνό, ἀληθινό, ώραιο.

Κι ἐκεῖνο τό πρωΐ 24 Ιουνίου τ' "Αη-Γιαννιοῦ τοῦ Ριγανᾶ - πού ρίχνουνε οἱ κοπελλιές τά ριζικάρια νά δοῦνε ποιόν θά πάρουν - δέν ἥτανε μόνο ἄγνο κι ώραιο.

"Ήτανε ἀπό τήν πίστη γεννημένο, τήν πίστη τῶν ἀπλῶν, φτωχῶν ἀνθρώπων.

Κοντά στά "Σπασμένα λιθάρια" - μικρό ὅρυχεῖο - μέσα στίς ἐλιές, στόν Σαλωνίτικο λόγγο, στό δρόμο, πού πάει γιά τήν Τοπόλια είναι τό ξωκκλήσι τοῦ "Αη-Γιαννάκη.

Χωρίς στολίδια, χωρίς τελετές, φτωχό κι ἀπέριττο. Κινήσαμε πρωΐ καί σάν ὁ ἥλιος ἀγκάλιαζε τή μέρα, εἴμαστε στόν "Αη-Γιάννη.

Οι γέρικες ἐλιές οἱ ἑκατόχρονες τό προστατεύουνε, τ' ἀγκαλιάζουν στοργικά.

Τά πρώτα τζιτζίκια δοκιμάζουνε τή φωνή τους.

Παιδάκια, γυναῖκες, γέροι τό τριγυρίζουνε, μ' εὐλάβεια, ἀπόξω ἀπ' τό ἐκκλησάκι στέκονται, ν' ἀκούσουνε τή λειτουργιά, νά κλείσουνε τά μάτια καί νά προσευχηθοῦνε.

Μικρός ὁ χῶρος μέσα, βγήκανε ἔξω νά σταθοῦν μέ προσοχή, ν' ἀκούσουνε τόν Νεκτάριο - νέο παιδί, καλογεροπαίδι, πού διαβάζει τά γράμματα.

Τό ξωκκλήσι φτωχό, μικρό μέ δυό καντήλια πού κρέμονται ἀπό τήν ξυλένια ὁροφή, τριαντάφυλλα φρεοκοκομένα γιρλάντα στήν είκόνα τοῦ τέμπλου.

Μιά κόχη χαμηλά στήν ἀριστερή Πύλη.

Γονατισμένος ὁ παπάς παρακαλεῖ, προσεύχεται βαθιά, ὅλοι ἀκοῦνε μέ κατάνυξη.

"Η πίστη κελαρύζει σάν ρυάκι, ὁ ἥλιος ἀπέξω παιχνιδίζει μέ τά λιόκλαρα.

'Ο "Αη-Γιαννάκης γιορτάζει.

Καί μαζί του γιορτάζει ἡ φύση κι ὁ ἀνθρωπος. 'Εδῶ μόνο μπορεῖς νά καταλάβεις, νά νιώσεις, νά δεῖς πόση ἀξία ἔχει ἔνα κερί στεριωμένο στήν πέτρα, πόση πίστη ἔχει ἔνα κεραμίδι σπασμένο μέ λιθάνι πάνω, πού μοσχομυρίζει...

Τό κατέβασμα τῶν κοπαδιῶν

τοῦ Γιάννη Ἀ. Σαντάρμη

Χινόπωρος. Λιανή θροχή στά ριζοθούνια πέφτει,
παχιές - παχιές ἀπλώνονται μές στίς πλαγιές οἱ ἀντάρες
κι ἀκόμα πολὺ ψηλότερα, κατάκορφα στίς ράχες
ἄσπρη κατσούλα φόρεσαν δειλά - δειλά τά χιόνια.
Βλέπουν οἱ θλάχοι τίς θροχές, βλέπουνε τίς θολοῦρες,
βλέπουν ἄσπρες καὶ τίς κορφές καὶ χιονοσκεπασμένες
κι ὅλο καὶ συναρίζονται νά κατεβοῦν στούς κάμπους.
Κάθε θλάχος ἀποθραδίς στούς μπιστικούς του λέει.
-Γιά ξεκλειδώστε, ὡρέ παιδιά, γιά βγᾶντε τά στεφάνια
καὶ ξεκρεμᾶστε τά διπλά καὶ τά βαριά κουδούνια,
νά 'ναι ἀλαφρά τά πρόβατα, νά 'ναι ἀλαφρά τά γίδια,
τί φεύγουμε ταχιά πρωΐ, στίς κατοχές τραβᾶμε,
νά καλοξεχειμάσουμε κι ἐτοῦτο τό χειμώνα.
"Άλλοι μετρᾶνε τίς κοπές, κανένα νά μή λείπει,
ἄλλοι βοοκοί ἀπ' τά πρόβατα ξεθηλυκώνουν κόθρα,
ἄλλοι βροντάρια ξεκρεμᾶν καὶ γίδια ξαρματώνουν
καὶ στά σουρτάρια ἐδῶ κι ἐκεῖ καὶ στ' ἀρνοκάτοικα ἄλλοι
κανένα κυπροκούδουνο, κάνα γοργούλι ἀφήνουν.
Πουρνό - πουρνό οἱ τσοπάνηδες, κοντά στό πρώτο φέγγος,
μέ σουρητά καὶ σαλαγές καὶ μέ φωνές καὶ σκοῦζες
ζεστά - ζεστά ἀπ' τόν ὑπνο τους σηκώνουν τά κοπάδια
κι ἀπ' ὁβορούς, μέσα ἀπ' αὐλές, μέσα ἀπό στανοτόπια
τά κορφοθούνια χαιρετᾶν καὶ τά κονάκια ἀφήνουν.
-Ἐχετε γειά, ψηλά θουνά, ἔχετε γειά, λιθάδια,
ἔχετε γειά κι ἐσεῖς, μαντριά καὶ λιθαρένιες στροῦγκες
κι ἐσεῖς, φρατζάτα ὀλόμορφα καὶ θλάχικες καλύβες,
π' ὀλόβολο περάσαμε μαζί ἔνα καλοκαίρι.
Τώρα ἡ πρώτη θροχόσταλα καὶ τοῦ χιονιοῦ ἡ ἀνεμίζα
μᾶς διώχνουν καὶ μᾶς κυνηγῶν γιά τά ξεχειμαδιά μας.
Βουνά μας, μή δακρύζετε γιά τόν ξεχωρισμό μας,

μή χλίθεστε πού φεύγουμε, πού σᾶς ἀφήνουμε ἔρμα...
 Γοργά μπῆκε ὁ χινόπωρος, γοργά θά βγεῖ ὁ χειμώνας,
 γοργά θά ῥθεῖ καὶ ἡ ἄνοιξη, θά λιώσουνε τά χιόνια
 καὶ σάν πετάξετε κλαρί καὶ σά χορταριαστεῖτε,
 πάλι θέ νά ῥθουμε σ' ἐσᾶς, πάλι θ' ἀνταμιωθοῦμε.

Καί σαλαγᾶ ἄλλος πρόβατα καὶ σαλαγᾶ ἄλλος γίδια.
 Κάθε στράτα στό μάκρος της πολλά κρατεῖ κοπάδια,
 κοπάδι ἔχει στήν κορυφή, κοπάδι ἔχει στήν μέση,
 κοπάδι καὶ πιό χαμηλά, πού ροβολᾶν καὶ τρέχουν.

·Ο πρῶτος ἀρχιτσέλιγκας, σά μέγας πού ναι ἀφέντης
 καὶ μές στούς βλάχους ἄρχοντας, μπροστά-μπροστά παγαίνει
 ἀπάνω στ' ἀσπρο του ἄλογο, στή μούλα του καβάλα,
 πού χει τά γκέμια ὀλόχρυσα, τά πέταλα ἀσημένια,
 πού χει σαμαροσκούτι της πανώρια μαντανία,
 πού χει κι αὐτός κάπα μακριά πρατόμαλλα τσουράπα,
 τσαρούχια ἀκόμα προκωτά μέ μιά ἀπαλάμη φούντα,
 τετράψηλο στραβόραβδο πού κρούει μέχρι τό χῶμα
 καὶ δυό τρανά μαντρόσκυλα πού τόν ἀκολουθᾶνε.
 Πᾶν τά γκεσέμια ἀπό μπροστά μ' ἔνα διπλό καμάρι
 γιά τήν τρανή τους κορμαριά, γιά τό βαρύ κουδούνι,
 ἔρχονται ἀπόκοντα οἱ κοπές ἀραδιαστό μπουλούκι,
 πρόβατα ἀκολουθᾶν κι ἀρνιά, γίδια καὶ γιδομόσχια.
 Μές στή νουρά τοῦ κοπαδιοῦ, κοντά στίς πισινέλες
 οἱ τσελιγκάδες περπατᾶν μέ γλήγορο ποδάρι,

μέ τήν ἀγκλίτσα στό πλευρό καὶ τά σκυλιά ξοπίσω.
 Δράμουν οἱ βλάχες πλάγι τους μέ τά βλαχόπουλα ὅλα
 καὶ μέ τά σέα τά βλάχικα στίς μοῦλες φορτωμένα,
 δράμουν καμαροθάδιστες οἱ νυφοθυγατέρες,
 δράμουν κι αὐτές οἱ νιόγεννες καὶ κουβαλᾶν στόν ὕμο
 βυζασταρούδι ζαλωτό, μικρό παιδί στή νάκα.

Βροντᾶν τά κριαροκούδουνα καὶ τά λιανά τροκάνια,
 πότε βελάζουν πρόβατα, πότε βελάζουν γίδια
 καὶ κάπου-κάπου τά σκυλιά χοντρά κι αὐτά γαυγίζουν.
 Κάποτε στούς τσοπάνηδες ὁ τσέλιγκας φωνάζει.
 -Βγές στό κοπάδι, Μῆτρο, μπρός, σταράτα τά γκεσέμια,
 πού πῆραν τόν κατήφορο καὶ γοργοπίλαλᾶνε
 γιατί τά βακωμένα ζά στό δρόμο θ' ἀπορρίζουν.

Κι ἀκοῦς μπροστά σαλαγητά κι ἀκοῦς μπροστά ματσούκια
κι ἀκοῦς ἄγρια ξαρώματα και σκούξιμο περίσσιο.

-Κόψε, ωρέ Νάσιο, τήν κοπή, κάμε την δυό κομμάτια
και πᾶρε ἐσύ τό μπροστινό κι ἄσε στό Λιᾶ τό πίσω,
θᾶνε τά κακοπίζαβα και τ' ἄζαπα στή μέση
και κάνα ρολαῖμικο ρίξε μπροστά σουρτάρι,
νά ναι ἡ ροθόλα ἀγαλινή, συγκρατερό τ' ἀράδι.

Κι ἄλλοτε πάλι ὁ τσέλιγκας στούς μπιστικούς του κρένει.

-Πρόγκα το, Κίτσο, τό λιοβό πού κάθεται και ξυέται,
σαλάγα, Κωσταντῆ, τή γριά πού ξώμεινε πρατίνα
και πέτα κάνα βήσσαλο και διῶξε τά κατοίκια,
πού τρῶνε μοῦγγρο στίς ὀχτιές, κλαφί ἀπό τά παλιούρια,
τί ἀκόρα ἡ στράτα εἶναι πολλή, φαίνεται ἀλάργα ὁ κάμπος.
-Τσάπ, τσάπ, τραγιά ρογγάτσικα, ἵστ, ἵστ, βαρβάτα κριάρια,
πού στέκεστε μεσοστρατίς κι ἔνα τ' ἄλλο κουντράει,
ἐρᾶς σταλιά δέ μᾶς θολεῖ νά πάρουμε μιά ἀνάσα
κι ἐσεῖς αὐτοῦ κριαρώνεστε και παιχνιδολογᾶτε.

'Απ' τήν πολλή τή χλαχοή κι ἀπό τό ποδοκόπι,
ἀχολογῶνται οι ρεματιές κι ἀντιλαλοῦνται οι λόγγοι
και τόν ἀχό οι κουφοσηπλιές γλυκά τόν ματαλένε.

'Εδῶ προγκάει κάνας λαγός, ἐκεὶ πετᾶ ἀγριοπούλι
κι ἄλλοι ἀπ' τό θρό ξαφνιάζονται και φεύγουν τά ζουλάπια
και τά κουνάβια κρύθονται στίς δέντρινες κουφάλες.

"Οπ' εὔρουν τόπο ἀνάθροχο, μπουχό τά ζά σηκώνουν,
πού μαρτυράει τό πλῆθος τους στό μάκραιμα τῆς στράτας,
κι ὅπ' εὔρουν λούμες και νερά, κοντοκρατᾶν και στέκουν.

-Στήστε τήν τέντα τή χοντρή και τήν τραγομαλίσσια
κι ἐλάτε νά ἀπαγγιάσουμε, νά στρεχιαστοῦμε ἐλάτε,
νά μή μᾶς δείρει τό νερό, τό ξαφνικό δρολάπ.

Τριγύρα οι βλάχοι ἀπ' τίς φωτιές, στήν πύρα μαζωμένοι
ρίχνουν και ψένουν στή θρακιά και τρῶνε χαμοκούκι
μέ χλωροτύρι όλόπαχο και μέ μυτζήθρα ἀφράτη.

-Άιντε, παιδιά μ', ν' ἀφήκουμε κι ἐτοῦτο τό τσιγρέκι,
σέ λίγο ξεκαμπίζουμε, τή σώσαμε τή στράτα.

'Από λιθάδι σέ στασιό κι αύτοί και τά κοπάδια
τελεύουν τό ροθόλημα και τό βουνίσιο δρόμο
και φτάνουν πά στά χειμαδιά, τά ριζοθούνια πάνουν,

πού πέφτει χιόνι πού καί πού, τά κρούσταλλα εἶναι λίγα
κι αὐτό τό χνῶτο τοῦ βοριᾶ πιό μαλακό φυσάει.

Τό χιονιστάρι στό βορό, στό φράχτη ό καλογιάννος
καί τό κοτσύφι στήν κοπριά, σέ κάθε στάνη ἀπ' ὅξω
τούς βλάχους καλοδέχονται καί τούς καλωσορίζουν
καί τούς μηνᾶν μέ τή φωνή, τούς λέν· μέ τή λαλιά τους,
τῆς ἀστραπῆς μαντάτορες, τῆς πάγρας μηνυτάδες,
πώς ό χειμώνας ἔρχεται, πώς ἀκλουθεῖ τό χιόνι.

Κοντοκρατεῖ ό ἀρχιτσέλιγκας στή μούλα του καθάλα,
κοντοκρατάνε κι οἱ κοπές κι ἐκεῖνος πέρα ὡς πέρα
στούς τοελιγκάδες εὔχεται, στό βραχολόγι λέει.

-Παιδιά μου, καλοφτάσαμε, παιδιά μ', καλό χειμώνα.

-Καλά ξεχειμωνιάσματα φέτο ό θεός νά δώκει.

Στόμα σέ στόμα ἀκοῦνε οἱ εὔχες, χείλι σέ χείλι τρέχουν
κι οἱ βλάχοι μέ τίς βλάχες τους καί τά βλαχόπουλά τους
ὅπου ζεστή καλύθα πᾶν κι ὅπου κονάκι μπαίνουν,
πᾶν κι οἱ κοπές στά γρέκια τους καί στά ξεχειμαδιά τους.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

ἄζαπο, τό = ἀκατεύναστο, ἀδάμαστο
ἀνεμίζα (χιονιοῦ), ἡ = λεπτή νιφάδα χιονιοῦ, ἀνεμόχαλο, χιονόψιχα

ἀράδι, τό = συχνοπέρασμα, περπάτημα

βακωμένο, τό = φουσκωμένο, τό ζῶο πού ἔχει διογκωμένη
κοιλιά καί εἶναι ἔτοιμο νά γεννήσει

βήσσαλο, τό = πέτρα ἵσα πού νά τήν πιάνει ἡ χούφτα, μόχαλο,
χαλάθρα

βροντάρι, τό = κουδούνι

γκεσέμι, τό = τό κριάρι ἡ τό τραγί πού ὀδηγεῖ τό κοπάδι

γοργούλι, τό = κουδουνάκι στρογγυλό καί κλειστό μέ κυλιό-
μενη μπλίτσα μέσα του γιά ἀρνάκια καί κατσικάκια, γοργόνι,
γαργαρέλι

ζαλωτό, τό = κάτι πού εἶναι φορτωμένο στήν πλάτη

κακοπίζαθο, τό = κακό, ἰδιότροπο

κατοχή, ἡ = χειμαδιό, χαρηλός, τόπος

κατσούλα, ἡ = κουκούλα μάλλινη

κόθρος (κουδουνιοῦ), ὁ = ξύλινο περιλαίμιο πού μπαίνει στά γιδοπρόβατα γιά τό κρέμασμα τοῦ κουδουνιοῦ

κουνάβι, τό = δεντρόβιο ζούδι μέ πυκνότριχο σῶμα μήκους 60 ἑκατοστά, μέ φουντωτή οὐρά ως 80 ἑκατοστά καί μέ χρῶμα καστανόραυρο, δεντροκούναβο

κουντρῶ ἢ κουντρίζω = χτυπῶ κάποιον μέ τά κέρατα, κερατίζω

λισθό, τό = ἀδύνατο

λούμη, ἡ = λάσπη

μαντανία, ἡ = μάλλινη χρωματιστή καί κεντητή κουθέρτα πού χρησιμεύει ώς σκέπασμα καί ώς στρῶμα

μολαΐμικο, τό = ἥμερο, ἥσυχο

μοῦγγρο, τό = τό πρῶτο τρυφερό ἀνοιξιάτικο κλαρί μέ τό δόποιο ταγίζονται τά νεογέννητα κατσίκια

μούλα, ἡ = θηλυκό μουλάρι

νάκα, ἡ = κούνια μικροῦ παιδιοῦ πού φορτώνεται στόν ὅμο, ἀνερόκουνα

ξάμωμα, τό = χειρονόμημα ἀπλωτό καί μέ φοβέρες

ξαρματώνω = θγάζω τό κουδούνι ἀπό τό ζῶο

πάγρα, ἡ = παγωνιά

παλιούρι, τό = θάμνος ἀγκαθωτός κατάλληλος γιά περιφράξεις, ἄρπακι

πισινέλα, ἡ = ἡ προβατίνα ἡ ἡ γίδα πού πάει πίσω-πίσω στό κοπάδι

ρογγάτσικο, τό = κριάρι ἡ τραγί πού τοῦ ἀφαιρέθηκε ὁ σπερματικός λῶρος καί δέν ἔχει γεννετήσιο ὄργασμό

στεφάνι, τό = ξύλινο περιλαίμιο τῶν γιδοπροβάτων γιά τό κρέμασμα τοῦ κουδουνιοῦ

στρεχιάζομαι = στεγάζομαι (ἀστρέχα=γείσωμα στέγης)

συναρίζομαι = ἐτοιμάζομαι, συγυρίζομαι

τροκάνι, τό = κύπρος γιά γίδια

τσιγρέκι, τό = γρέκι, στανοτόπι καί λιθάδι

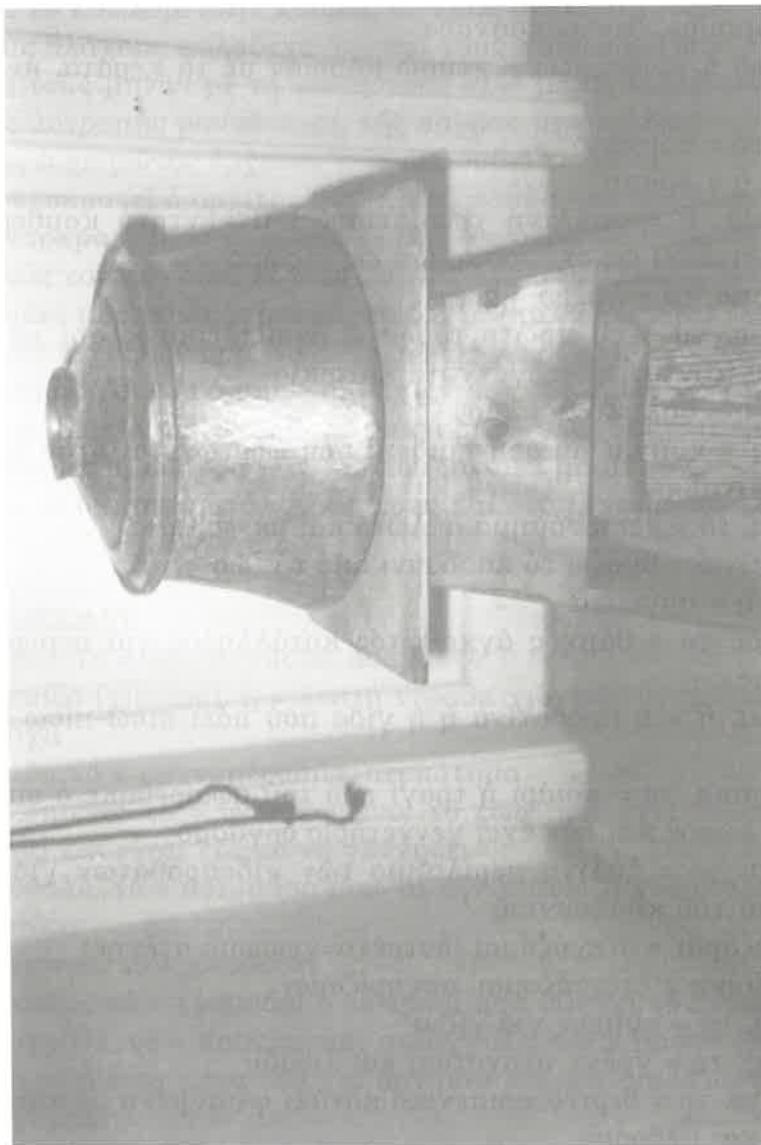
φρατζάτο, τό = θερινό ποιμενικό κονάκι φτιαγμένο μέ κλαδιά ἐλατιοῦ καί κέδρου

χαμοκούκι, τό = ψωμί καλαμποκίσιο πού ψήνεται στή σταχτόβολη τυλιγμένο μέ κουτσουπόφυλλα (φύλλα κερκίδας)

χιονιστάρι, τό = τό πουλί ὁ σπίνος, χιονάδα, χειμωνιάς, τσόνι

χλίθομαι = θλίθομαι, λυποῦμαι

ΑΠΟ ΤΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΑΣ

ΑΠ' τό Α.Μ.Φ.
Μάιος 1998

ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

Báriani

(α)

τοῦ ΓΕΝΙΚΟΣ

Κάτω ἀπ' τή δυτικότερη κορυφή τοῦ Παρνασσοῦ βρίσκεται, δίπλα σέ μιά μεγάλη "μάνα" νεροῦ, ἡ Βάριανη.

Πρίν τόν Β' Παγκόσμιο πόλεμο, τή λέγανε στά χαρτιά. Βαριανή.

Καίτοι βρίσκεται σέ καλό ύψομέτρο, δηλαδή στά 880 μ., ἐν τούτοις δέν ἔταν περιζήτητο μέρος γιά παραθερισμό, γιατί βλέπει τή δύση καί ὅχι τήν ἀνατολή. Χαίρεται τόν ἥλιο ἀπ' τό μεσημέρι καί μετά.

Ἡ Βάριανη ἔγινε Κοινότητα μέ τό Β.Δ. 29-8-1912. ΦΕΚ Α' 261/1912 και προῆλθε ἀπ' τόν τ. Δῆμο Δωριέων.

Σήμερα μέ τόν ... "Καποδίστρια" είναι μέλος τοῦ Δήμου Γραβιᾶς.

Οἱ κύριες ἀσχολίες τῶν κατοίκων τῆς ἔταν ἡ κτηνοτροφία καί ἡ γεωργία.

Ο ἀριθμός τῶν κατοίκων τῆς ἔχει μεγάλες διακυμάνσεις. Τό 1940 εἶχε 376 κατ., ἐνῶ τό 1981 μόνο 49.

Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῆς Γραβιᾶς είναι Βαριανίτες.

Σάν ὄρεσίθιοι πού ἔταν, καί πού γειτόνευαν μάλιστα μέ τούς Κολοβατιανούς, τούς Σεγδιτσιώτες καί τούς Ἀγοριανίτες, ἐπρεπε νά είναι δυνατοί στή ζωοκλοπή.

Ἐχουμε πεῖ καί ἄλλοῦ ὅτι ἡ ζωοκλοπή στά ὄρεινά μέρη ἔταν ἀναγκαία, στόν νέο, σάν τήν ἀνάσα του. Δέν ἔταν δυνατόν νά ζήσει νέος χωρίς νά ἔχει καλή φήμη ζωοκλέφτη. Καί πῶς ἔταν δυνατόν νά ... παντρευτεῖ;

6. Τά γονίδια τῆς ἀδελφῆς

Ἡ ιστοριούλα πού ἀκολουθεῖ περιγράφει μιά ίκανότητα ζωοκλέφτη.

“Ένας φίλος μας ἀπ’ τή Βάριανη μέ αρκετά ... ”πράματα”, εἶχε μιά ἀδελφή παντρεμένη στήν “Αμφισσα”.

‘Η Λαμπρή πλησίαζε καί ἡ ἀδελφή λέει στόν ἄνδρα της ὅτι θάταν καλύτερα νά πάρουν ἀρνί ἀπ’ τόν πατέρα της που θάταν καί πιό καλό καί πιό φθηνό.

-Βρέ γυναῖκα δέν πᾶμε κεῖ δά στό τοιγκέλι νά πάρουμε ἔνα καί νά ξενοιάσουμε;

-“Οχι βρέ ἄνδρα! Καί πιό καλό θᾶναι τό ἀρνί καί μέ λάδι θά τό ξωφλήσουμε στόν πατέρα πού τό ἔχει κι ἀνάγκη.

Μέ αὐτά τά ἐπιχειρήματα ποιός ἄνδρας μπορεῖ νά ἀντισταθεῖ στήν θέληση, τήν ἐπιθυμία τῆς γυναίκας;

‘Η Μ. Παρασκευή ἤλθε. ‘Ο ἀδελφός ἔφερε ἔνα καλό ἀρνί καί πήρε ἔνα τενεκέ λάδι. Εὔχήθηκε τό “Καλή ‘Ανάσταση” καί τά “Χρόνια Πολλά” καί ἔφυγε γιά τή Βάριανη. Ήταν πλέον ἀπόγευμα.

Τήν ἄλλη μέρα τό πρωΐ σηκώθηκε ὁ ἄμοιρος γαμπρός του νά σφάξει καί νά οουθλίσει τό ἀρνί πού τοῦ εἶχε φέρει ὁ κουνιάδος του, ἀλλά παρά τό ... ψάξιμο, ἀρνί δέν βρήκε. Φωνάζει τότε τή γυναῖκα του καί:

-Βρέ γυναῖκα ποῦ εἶναι τό ἀρνί πού ἔφερε ὁ ἀδελφός σου;

-Δέν εἶναι στό κατώϊ; ρωτᾷ ξαφνιασμένη ἡ γυναῖκα του.

-“Οχι, δέν εἶναι ἑδῶ! τῆς ἀπαντᾶ ὁ ἄνδρας της.

‘Η γυναῖκα ὅμως τοῦ Σαλωνίτη εἶχε τά ἵδια ... γονίδια μέ τόν ἀδελφό της καί τό μάτι της πρόσεξε τό χνάρι ἀπ’ τό παπούτσι πού εἶχε ἀφήσει ὁ κλέφτης, ἀφοῦ εἶχε βρέξει λίγο. ‘Ιδιαίτερη ἐντύπωση τῆς ἔκανε τό μέγεθος τοῦ παπουτσιοῦ. Κι ἀμέσως σκέφθηκε πώς τέτοιο μεγάλο παπούτσι εἶχε μόνο ὁ ἀδελφός της. Τότε χωρίς νά πεῖ τίποτα στόν ἄνδρα της, πήρε μιά κλωνά, μέτρησε τό χνάρι, τήν ἔβαλε στήν τοέπη της καί χωρίς χασομέρι τράβηξε γιά τό μανδρί τοῦ πατέρα της, πού ἥταν ἔξω ἀπ’ τή Βάριανη. ‘Εκεῖ βρήκε τόν ἀδελφό της καί:

-Πού τόχεις ρέ τό ἀρνί; Φέρτο ἀμέσως!

-Τί λές μαρή χαζή; Γιά ποιό ἀρνί μιλᾶς;

‘Εκείνη, χωρίς ἄλλη κουβέντα, ἔθγαλε ἀπ’ τήν τοέπη της τήν κλωνά, τήν ἔδωσε στόν πατέρα της, πού παρακολουθοῦσε ξαφνιασμένος τά γεγονότα καί τοῦ λέει:

-Πατέρα, μέτρησε τό παπούτσι τοῦ γυιοῦ σου.

-Φέρε τό παπούτσι σου δῶ, ρέ!

Κι ծταν ἐκείνος τό πῆγε, ὁ πατέρας του τό μέτρησε καὶ τό
θρῆκε ἀκριβῶς τό ίδιο μέ τό μέτρο τῆς θυγατέρας του.

-Τράθα, θρέ ἄθλιε καὶ πιάσε ἔνα καλό ἀρνί καὶ δός το στήν
ἀδελφή σου! Τώρα δά!

-Μά ... πατέρα...

-Τόν κακό σου τόν καιρό! Εἴπα δός της τό καλύτερο! Ἐλεγα
καὶ γώ ποῦ στό διάολο ἥσουνα ὅλη τή νύχτα...

Καί εύτυχῶς πού τήν ἐπομένη ἥλθε ἡ Ἀνάσταση καὶ ...
"συγχωρέθησαν πάντα τῆς ἀναστάσει..."

ΑΠΟ ΤΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΑΣ

·Απ' τό Λ.Μ.Φ.
Μάϊος 1998

Ἐπιστολές πού λάβαμε

Αύτές τίς ἡμέρες λάβαμε καὶ τόν 38ο (ΑΗ') τόμο τοῦ περιοδικοῦ "Λαογραφία" τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας, τόν ὃποιο μᾶς ἀπέστειλε ὁ ἔξαρτος πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας καὶ Διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ "Λαογραφία" καθηγητής Πανεπιστημίου κ. Δημήτριος Λουκάτος.

Τό τεῦχος αὐτό πού είναι ἀφιερωμένο στή μνήμη τοῦ Γεωργίου Μέγα φιλολόγου καθηγητῆ, καθηγητῆ Λαογραφίας, διευθυντῆ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, ἰδρυτῆ τῆς ""Ἐπετηρίδας" κ.λ.π. στίς 435 σελίδες του περιέχει ἀξιολογότατες μελέτες καὶ ἔρευνες τόσο Ἑλλήνων ὅσο καὶ ξένων συγγραφέων, βιβλιοκρισίες, σύγχρονα λαογραφικά, λαογραφική βιβλιογραφία κ.λ.π.

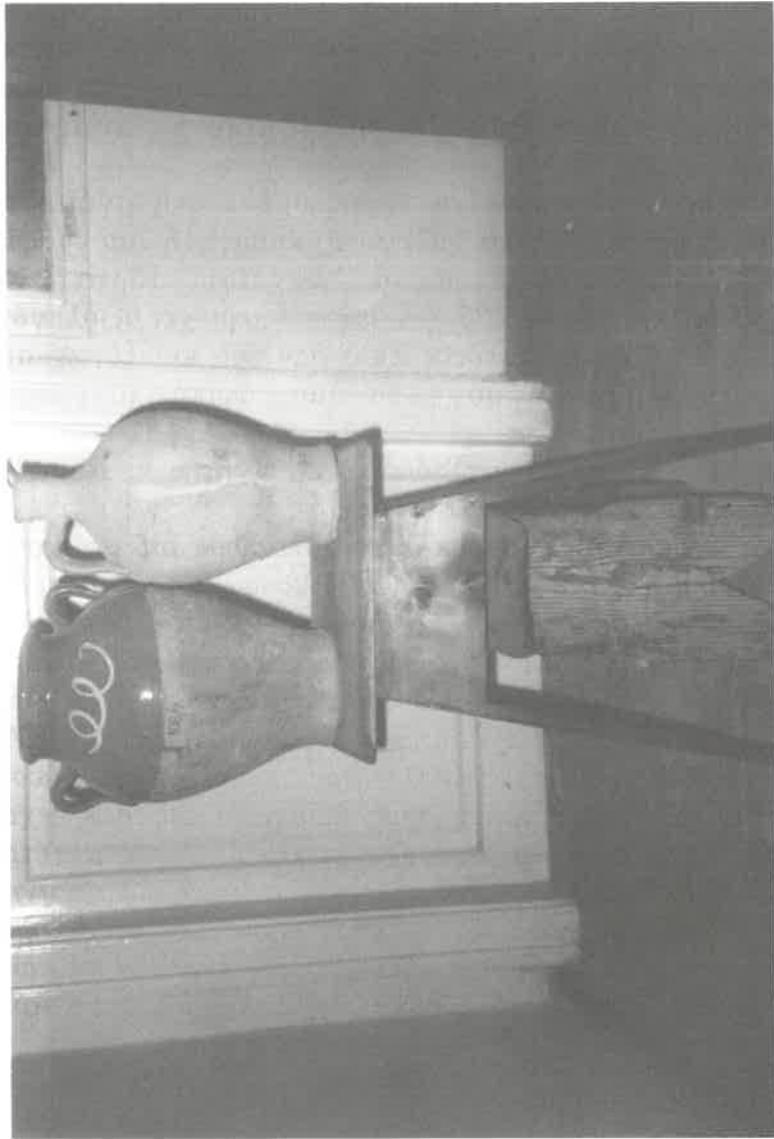
Μαζί μέ τό ἀνωτέρῳ περιοδικό ὁ καθηγητής κ. Λουκάτος μᾶς ἀπέστειλε καὶ τήν παρακάτω ἐπιστολή:

"Ἄγαπητέ μου κ. Κουτσοκλένη, πάντα σᾶς σκέφτομαι καὶ πνευματικά καὶ πάντα δέχομαι μέ ἐνδιαφέρον τό περιοδικό σας καὶ τόν κ. Καστανᾶ μέ τούς συνεργάτες σας. Τά ΦΘΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ σας είναι πολύ "λαογραφικά" καὶ τά περιγράφετε ἀνάγλυφα. Στό πρόσφατο τεῦχος (90) τῶν ΣΕΛΙΔΩΝ ἐδιάθασα μέ ἐνδιαφέρον τή συγκροτημένη "ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΩΝ" σας, πού είναι καὶ γλωσσολογικά ἀπό τούς ἀγροτικούς ὅρους, ἐπίσης δέ καὶ τό συνεχιζόμενο ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ λατρείας μελέτημα τοῦ κ. Γ. Μαγγίνη. Πολύ ἐνδιαφέρον (ιστορικά καὶ ἔρευνητικά) είναι τό ἄρθρο τοῦ κ. Εύθ. Ξυλάγγουρα, γιά τούς χορούς τοῦ Λιδωρικίου, ἀλλά ἐπρεπε νά τυπώσετε ἔμμετρα τό κείμενο τοῦ Τερτούτη, σέ στίχους δημοτικούς, 15σύλλαβους καὶ μέ στιχαρίθμηση.

*Πολύ φιλικά
Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ
Καθηγητής Πανεπιστημίου
21-7-1999*

Εὐχαριστοῦμε θερμά τόν κ. καθηγητῆ, τόσο γιά τήν προσφορά τοῦ βιβλίου, ὅσο καὶ γιά τίς εὐχές καὶ τίς παρατηρήσεις του.

ΑΠΟ ΤΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΑΣ

• ΑΠ' τό Δ.Μ.Φ.
Μήνιος 1998

Κριτική βιβλίου

*Δημήτριον 'Απ. Σανιδᾶ, Πετρωμένα δάκρυα,
Διηγήματα - Ιστορία - Λαογραφία, Αμφισσα 1999 σελ. 182*

Ο κ. Δημήτριος Σανιδᾶς κινούμενος από άγαπη πρός τήν ιδιαίτερη πατρίδα του τήν Κολοθάτα, σημερινό Δροσοχώρι Παρνασσίδας, έγραψε ένα έξαιρετο βιβλίο με διηγήματα γιά τήν Ιστορία και τήν Λαογραφία του τέπου του.

Ο συγγραφέας και άγαπητός μου φίλος έρευνησε έπι πολλά χρόνια τήν Ιστορία τῆς πατρίδας του, συγκέντρωσε ἀφθονο ύλικό, τό δοποίο παρουσιάζει με ἀριστη δργάνωση, με μεθοδικότητα και σαφήνεια.

Σκοπός του, ὅπως γράφει, εἶναι νά γίνει τό βιβλίο αὐτό Εύαγγέλιο γιά κάθε σπίτι κολοθατιανό, ὅστε νά θυμηθοῦν οι γεροντότεροι και νά μάθουν οι νέοι τήν ιστορία τῆς πατρίδας τους, γιά νά τήν ἀγαπήσουν και νά αισθανθοῦν τήν ἀνάγκη νά προσφέρουν κάτι σ' αὐτήν.

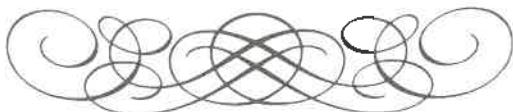
Η γλώσσα στήν όποια είναι γραμμένα τά κείμενα τοῦ συγγραφέα είναι ἀπλή, γλαφυρή, ἐκφραστική και συναρπαστική και φυσικά δέν θά μποροῦσε νά γίνει ἄλλοις, ἀφοῦ τό θρέμμα τοῦ Παρνασσοῦ είναι ίκανότατος χειριστής τῆς πένας και τῆς γλώσσας μας.

Αὐτό τό ἀνήσυχο και δημιουργικό μυαλό ὁ Μῆτσος Σανιδᾶς, ιστορεῖ μέ τά διηγήματά του πρόσωπα και γεγονότα τοῦ καταματωμένου ἀπό τίς μύριες δοσες ταλαιπωρίες τοῦ χωριοῦ τά τῆς Κολοθάτας (Δροσοχώρι τό λένε σήμερα), πού γιά δοσους δέν τό ξέρουν είναι οκαρφαλωμένο στίς πλαγιές τοῦ Παρνασσοῦ γιά τό όποιο ἀρκετοί συγχωριανοί τους, ὅπως π.χ. ὁ Γιάννης Μάνδαλος, ὁ γνωστός ἐπίσης καλλιτέχνης δημοτικῶν τραγουδιῶν Στάθης Κάθθουρας κ.ἄ. με τίς πράγματι τιτάνιες προσπάθειες πού ἔκαναν κατόρθωσαν νά φτάσουν στήν ἀναγέννηση και γιατί ὅχι στήν νεκρανάσταση τῆς Κολοθάτας.

Τό βιβλίο αύτό είναι τό πρώτο ιστορικοδιηγηματικό έργο που γράφτηκε γιά τήν Κολοθάτα και πιστεύω ότι θά άποτελέσει θασική πηγή γιά περαιτέρω έρευνες.

Τέλος νιώθω τήν άναγκη νά έκφρασω προσωπικά τήν εύγνωμοσύνη μου πρός τόν έκλεκτό συγγραφέα Δημήτριο Σανιδᾶ προσθέτοντας και τοῦτο: "Τέτοια βιβλία ώς τό ύπο κρίση δημιουργούν ξέντονη τήν άπαίτηση τής συνέχειας. Τήν περιμένουμε".

· Αθήνα, καλοκαίρι τοῦ 1999
ΓΙΑΝΝΗΣ Π. ΡΕΠΑΝΗΣ
Θεολόγος - Φιλόλογος

Νέα τῆς Ἐταιρείας

1. Στίς 11 Ιουλίου 1999 γιορτάστηκε ή 175η ἐπέτειος τῆς μάχης τῆς Ἀμπλιανῆς, ἐκεῖ ψηλά ὅπου εἶναι ἐντοιχισμένες οἱ ἀναμνηστικές πλάκες, κοντά στό 51 χλμ. τῆς ὁδοῦ Λαμίας-Ἀμφίσσης.

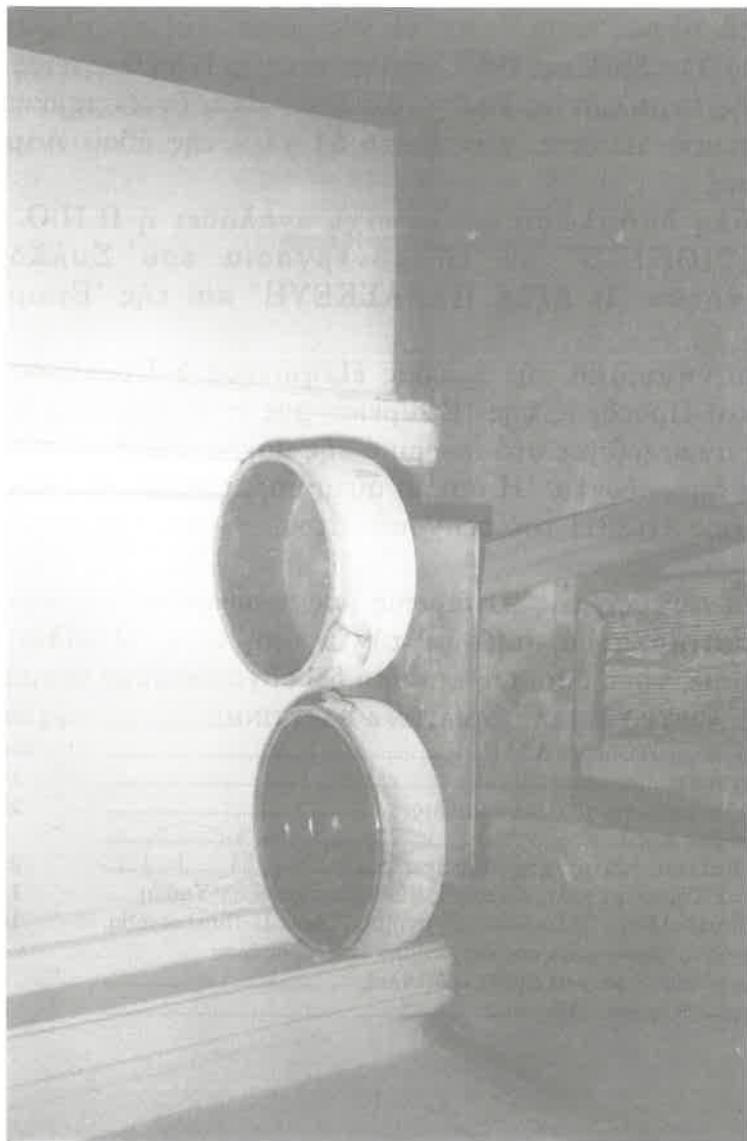
Τήν ὅλη ἔκδηλωση φέτος εἶχε ἀναλάβει ἡ Π.Π.Ο. "ΟΙ ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΕΣ" μέ τή συνεργασία τοῦ Συλλόγου Ἀμπλιανηῶν "Η ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ" καί τῆς Ἐταιρείας μας.

Τόν πανηγυρικό τῆς ἡμέρας ἔξεφώνησε ὁ Πρόεδρος τῆς Π.Π.Ο. καί Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας μας κ. Γ. Κουτσοκλένης, ὁ ὁποῖος ἀναφέρθηκε στό ιστορικό τῆς μάχης καί ἴδιαίτερα στά ἐξ αὐτῆς ἀπορρέοντα. Ἡ ὁμιλία αὐτή παρατίθεται στίς σελίδες 23/3803 ἕως 31/3811 τοῦ τεύχους αὐτοῦ.

2. Γιά ἐνίσχυση τῆς Ἐταιρείας μας προσέφεραν τά παρακάτω χρηματικά ποσά, μαζί μέ τήν ἀγάπη τους, οἱ φίλοι πού ἀναφέρουμε, τούς ὅποίους καί ἀπό δῶ εὐχαριστοῦμε θερμά.

1. Α.Ε.Ε. ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΩΝ & ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ	Δρχ	750.000
2. ΔΕΛΦΟΙ-ΔΙΣΤΟΜΟΝ Α.Μ.Ε.	"	250.000
3. 'Ανώνυμος	"	15.000
4. Λένα 'Αναγνωστοπούλου, Εύπαλιον	"	20.000
5. Άνώνυμος	"	5.000
6. Χαρ. Βελλίας, Μηχανικός Ἀρφίσσα	"	20.000
7. Μαρίνα Καρτσαγκούλη-Λουρίκα, Συμβολαιογράφος, 'Υπάτη	"	15.000
8. Γ. Κουτσοκλένης, 'Ελαιώνας εἰς μνήμην Ιωάν. Γ. Παυλοστάθη	"	10.000
9. Δ. Σανιδᾶς, Δροσοχώρι καί εἰς μνήμην τοῦ ἀεροπόρου Παναγιώτευ-Ιωάννου Δρίβα τοῦ 'Αλεξ.	"	5.000
10. Γεώργιος Κάρλος, 'Αθήνα	"	3.000

ΑΠΟ ΤΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΑΣ

ΑΠ' τό Α.Μ.Φ.
Μάιος 1998

Απαγορεύεται ή μερική ή όλική άναπαραγωγή τῶν κειμένων, ή
άναδημοσίευση, ή άποθήκευση σέ όποιοδήποτε σύστημα ήλεκτρονικό,
μηχανικό, φωτοαντιγραφικό καί δέ μεταβιβάζεται σέ καμά μορφή καί
μέ κανένα τρόπο κείμενο, χωρίς προηγούμενη έγγραφη ἀδεια τοῦ
συγγραφέα ή τοῦ περιοδικοῦ.

ISSN 1105 - 6215